

IGNATIUS JACOBUS

DE SUPREMIS DUCIBUS ROXOLANIS

MASSALSKI

DEI & Apostolicæ Sedis Gratiâ Episcopus Vlnensis.

Illustribus, ac Admodum Reverendis Dominis Decanis, Præpositis, Parochis, Altaristis, Commendariis, aliisque Beneficiatis, ac toti Clero Diæcesis nostræ Nobis in Christo dilecto Salutem in Domino.

Nihil opportunius, aut salubrius à Nobis præstari posse arbitrati sumus, quàm ut, multiplices inter curas, quæ animum Nostrum hinc inde assidue pulsant, *attenderemus Vobis, & universo gregi, in quo Nos Spiritus Sanctus posuit regere Ecclesiam DEI, (Actor: 20.)* ut penitius ea, quæ Officii Nostri sunt, introspiceremus, atq; gubernationi Domus ejus, *qui dirigit consilium Nostrum & disciplinam, (Eccl: 39.)* & sine quo labitur humana mortalitas, omne studium pro viribus interponeremus. *Et si Vos scitis à prima die, qua ingressus sum in tam vastum Diæceseos imparibus licet humeris, regimen supportandum, quomodo nihil subtraxerim utilium, quominus annuntiarem Vobis, & docerem Vos zelum disciplinæ Ecclesiasticæ maximopere promovendum, nihilominus à perficiendo opere, quod muneri Nostro ex alto commissum haud ignoramus, non cessabimus, cum lacrimis monentes unumquemq; Vestrum, (Actor: 20.)* quatenus Vos non minus in partes sollicitudinis nostræ Pastoralis, quàm in sortem Domini vocati, *DEUM virtutum, tantò ardentius in unitate Spiritus precemini, quantò magis, hac premente temporum vicissitudine, quam expertem curarum comperimus, angustius mentis nostræ constringimur; unice enim Providentiæ Divinæ, quæ in sui dispositione non fallitur, innitimur, congrua desiderii nostris auxilia præstolaturi, ut respiciat de Cælo, videat, visitet Vineam istam, perficiatq; eam, quam plantavit Dextera sua. (Psalm: 79.)* Verùm nolumus Vos ignorare Fratres, illum perfectionis Ecclesiasticæ apicem nullatenus attingi posse, nisi æquè utrumq; sit cordi vestro, nempè, *Domui suæ bene præesse, & Ecclesiæ DEI diligentiam habere. (Timot: 3.)* Hunc utiq; finem quem

quem animas fidelium lucrificandas asseveratis, nunquam consecuturi estis, ni studiosæ prælectioni mediorum, quæ sanam coordinationem rerum dicitis, totis artibus insistatis. Non alios itaq; Vos Vineæ Christi addicendos, addictosq; exoptamus operarios, quàm fructuosè commonefactos à Divo Præsule GREGORIO Nazianzeno (Serm: 16. in hæc verba adhortante: *Minimè committamus, ut rerum earum, quæ Nobis Divino munere datæ sunt, mali Æconomi, ac præposteri inveniamur.* Adspirante igitur Domino, opus perutile, intentoq; à Nobis ordini apprimè necessarium, sedulò, diligenterq; ut rei magnitudo exposcit, aggredimur; meritò existimantes, majori, quo indefessi animarum Curatores flagrant, Vestri muneris obeundi studio, plurimùm de nostris curis ademptum fore. Quamvis verò non absimili contextù, Litteras nostras Encyclicas nuper præmiserimus, copiosiore super hujusmodi statum Ecclesiarum exploraturi notitiam; ast temporum injuriæ, aut potiùs morosis nonnullorum passibus, summopere indolentes, vix aliquas luculentiores, prout ratio quæditorum postulaverat, responsiones, ad Nos pervenisse novimus. Ut demùm solidiora intentionis nostræ prorsùs obfirmatæ, jacta esse fundamenta auspicemur, ea, quæ animò præconcepimus, seriò executioni mandamus, & ne unicum jota de sequentibus articulis prætereatur, quin omni possibili indagine Nostris Ordinationibus satisfiat, præmoneamus.

- 1mo. A quo Ecclesia primitùs sit erecta? & quo annò?
- 2do. Cujus juris Patronatus sumpti originaliter, & quo ad statum præsentem?
- 3tio. Ecclesia sitne lignea? an ex muro solido? nova, an vetusta? consecrata, an tantùm benedicta?
- 4to. Litteræ Foundationis Originales penes Ecclesiam, an in Archivò Diæcesano asserventur?
- 5to. Jus Fundi sitne firmum? an controversum? & si lis contestata, de quo?
- 6to. Summæ capitales quantæ sint? in quibus Bonis originaliter inscriptæ? & si sint levatæ, an prævio consensu Loci Ordinarii?
- 7mo. Legata pia quæ sint? & in quos usus convertantur?
- 8vo. Hospitalia quantum habeant dotis? Quis numerus pauperum? an sint Provisores? an ii rationem datorum & acceptorum reddant? & cui?
- 9no. Bona Ecclesiæ si sint alienata? an recuperentur?
- 10mo. Confraternitas an sit aliqua? an legitimè instituta? Quæ ejus administratio? Quis proventus?
- 11mo. Parochus an resideat penes Ecclesiam? an in prædio? & quantum illud distet ab Ecclesia?

- 12mo. Quot obligationes Missarum in Septimanam?
- 13to. Quot Personæ capaces Sacramentorum?
- 14to. Quot sint in Parochia Catholicici? quot infideles?
- 15to. Quæ Capellæ? & in quibus Bonis?
- 16to. Ad quot milliaria limites Parochiæ distendantur?
- 17mo. Fundum Ecclesiasticum quot habeat mansos? Quæ latifundia? Quot hortos?
- 18vo. Quot prata? quotve currus Fæni?
- 19no. Quot tabernæ & molendina? & quantus fructus proveniens ab illis?
- 20mo. Quot sexagenæ frumenti ex agris proprii fundi colligatur, idq; talis, & talis in specie?
- 21mo. Quot sexagenæ Decimæ manipularis?
- 22do. Quantum Decimæ pecuniariæ, & in grano?
- 23to. Quantum census annui reemptionalis?
- 25to. Quot subditi, kmetones, Hortulani, Bojarii?
- 25to. Quantum ab illis impendatur laboris in Septimanam? quodve tributum soleat pendi, sive pecuniâ, sive filigine?
- 26to. Quot stipites mellis crudi?
- 27mo. Quot Lacus, piscinæ?
- 28vo. Quantæ silvæ? & quot lucri ab incisione earum?
- 29no. Quantum à Judæis pendatur carnis, aromatum, sævi, ceræ, &c.
- 30mo. Quantum colligitur tempore strenæ.
- 31mo. Quantum accidentis Ecclesiastici (puta) non extorti?
- 32do. Quot milliaribus Ecclesia distet à Vilna?
- 33to. Per quas Civitates, & Villas dirigantur Litteræ Vilnam?

Proindé Authoritate Nostra Ordinariâ monemus omnes Decanos, & districté præcipimus sub pænis arbitrio nostro irrogandis; quatenus quivis respectivé ad suum Decanatum, associato sibi Comparocho rei Ecclesiasticæ, ac Æconomicæ gnaro, ad quemlibet locum Plebanalem, sive Fundum Ecclesiasticum descendat, juramentum à Beneficiatis super veritate dicenda præmitti faciat, diligens scrutinium instituat, inquirat, examinet, indaget, dignoscatur, discutiat, perpendat, & fideliter juxta præexpressos articulos responsa legibili caractere conscribat, taliterq; confecta plenæ & indubitatae informationis Instrumenta, ad Nos, aut Curiam Nostram in spatio trium Mensium à data præsentium remittat. Insuper meminerint omnes & singuli, præinsertos articulos, responsionesq; ad exigentiam eorum depromendas, non tantum extendi ad Ecclesias Parochiales Matrices, verumetiam ad Filiales; ad Altarias,

rias, ad Præposituras hospitalis, & ad omnia funda Ecclesiis an-
nexa, quarum Foundationes, dotationes, redditus, proventus, aliaq;
quocunq; titulo obvenientia emolumenta, non minori studio exa-
minis, dictæq; Ordinationi subijcimus. Si quis demum ex Bene-
ficiatis, ineundas hujusmodi rationes temerè detrectaverit, subti-
cuerit, ac minus fidele, quam rei exactitudo demandat, testimo-
nium perhibuerit, & id per Nos ipsos visitantes, aut per Visita-
tores à Nobis specialiter delegatos, sive alio quovis modo depre-
hensum fuerit, sciant se tales, ultra pœnas arbitrarias à Nobis in-
fligendas, centum Imperiales piis usibus applicandos, irremissibiliter
perfoluturos. In quorum fidem. Datum Vilnæ in Cancellaria Cur-
iæ Nostræ. Annò Dni 1764. Die 4ta Mensis Februarii.

IGNATIUS Episcopus Viln:

*Boguslaus Kononowicz Acto-
rum Curie suæ Celsitudinis Nota-
rius & Sigilli Secretarius, mpp.*

3

BIBLIOTEKA
CENTRALNA
LITWANSKA

IGNATIUS JACOBUS
DE SUPREMIS ROXOLANIS DUCIBUS
MASSALSKI
DEI & Apostolicæ Sedis Gratiâ Episcopus Vilnens:

*Dilecto Nobis in Domino tam Sæculari, quàm Regula-
ri Civitatis Vilnensis Clero Salutem.*

CUM à Sanctissimo Domino nostro CLEMENTE
Divinâ Providentiâ Papa XIII. Breve Indulgenti-
arum pro devotione quadraginta horarum continu-
atarum in hac Civitate Vilnensi propè diem instituen-
darum obtinuerimus; Statim animum nostrum ad id
adjecimus, ut tam Sanctum pietatis exercitium, de-
bitò ordine disponatur, quaproptèr illud in primis
quod Romæ circâ expositionem Sanctissimi Sacra-
menti, tempore quadraginta horarum CLEMENS
XII. Pontifex maximus providè ordinaverat, Nos hîc
Vilnæ publicari & amussim fervari præcipimus, cujus
ordinationis tenor est, qui sequitur: Prosper Titu-
li Sancti Silvestri in Capite S.R. E. Cardinalis Marefo-
schi Sanctissimi Domini nostri CLEMENTIS Papæ
XII. Vicarius Generalis, &c.

Cum jam diversæ factæ sint à tempore Introducti-
onis devotionis ergà Sanctissimum Sacramentum per
Orationem continuam quadraginta horarum diver-
sæ ordinationes pertinentes ad decorem piæ hujus
functionis, quatenùs hæc eadem exactiùs fervetur,
remotò omnî abusu, expressò mandatò ejusdem San-
ctitatis datò vivæ vocis oraculò præcipimus, ac ordi-
namus, ut in omnibus Ecclesiis hujus almæ Civitatis
tam Patriarchalibus, quàm Collegiatis & Parochiali-
bus, cæterisq; omnibus Ecclesiis sive sæcularium, sive
Regularium, quomodocunq; privilegiatis, in quibus
fiet supradicta Oratio quadraginta horarum, fervetur

A

invio-

inviolabiliter, quod præscribitur in hac præfenti novissima instructione, sub pænis infra scriptis.

1mò. Super porta Ecclesiæ, in qua fiet expositio, ponatur Tabella cum signo Sanctissimi Sacramenti circumornata, ut qui transierint, animadvertant in hac Ecclesia expositionem fieri Sacramenti.

2dò. Sanctissimum Sacramentum exponi debet in Altari majore (exceptis Basilicis Patriarchalibus, in quibus solet exponi super alio Altari.) Cooperiatur Imago, sive statua, quæ ibi fuerit, & parietes tribunæ ac propinquiores Altari, si in iis non sint ornamenta fixa, cooperiantur connopæis, in quibus tamèn profanæ historiæ pictæ non fuerint. Super Altari non ponantur Sanctorum Reliquiæ, aut statuæ, (non excludimus tamèn Angelos, qui candelabrorum locò sint,) tanto magis non ponantur figuræ animarum purgatorii, ex quacunq; materia confectæ, quod prohibetur in omnibus particularibus etiàm expositionibus, & in iis quidèm, quæ fiunt in suffragium animarum.

3tio. In suprâ dicti Altaris situ eminenti locetur tabernaculum, & Thronus cum Baldachino proportionato albi coloris, & suprâ basi ponatur Corporale ad collocandum ostensorium, sive custodiam, cujus circulus cingatur radiis, nullumq; ornamentum, in facie adhibeatur, quod prospectum Sacramenti impediatur.

4to. Ardeant super Altari viginti saltim luminaria continuò, videlicet: sex candelæ unius libræ ceræ, à lateribus crucis, & octo candelæ in parte superiori, cum aliis quatuor à lateribus ostensorii, in cujus parte opposita nullum lumen ponatur, tandèm duo sint intortitia, seu faces funales ad minus trium librarum una. Idem numerus luminum adhibeatur etiàm nocte, postquam porta Ecclesiæ clausa fuerit, intèr quæ lumina decem saltèm sint ex cera. Vespere autèm sufficientia lumina ad evitandam confusionem, donèc portæ claudantur. Poterunt etiàm de die obscurari fene-

fenestræ propinquiores altari expositionis, quò facilius mentes fidelium in oratione recolligantur.

5to. Nemo sæcularium etiàm sacco vestitus, (a) cuiuscunq; Confraternitatis audeat circumire altare, ad emulgenda luminaria, aliudvé, quod occurrerit, faciendum, sed id fiat per Sacerdotem, aut ad minus per Clericum indutum superpelliceò, cum quo super proprium habitum, comparere debent etiàm Regulares, cuiuscunq; Religionis. Præmonemus etiàm, quod quæcunq; Persona fit & cuiuscunq; conditionis secundùm ordinem ex Decreto Sacræ Congregationis Rituum Urbis decima nona Augusti 1651. transeundo coràm expósito Sacramento utrumq; genu flectere debet. Sacerdos autèm privatam Missam celebrans, & transiens coràm dicto Altari, caput discooperiet, utròq; genu Sacramentum adoret, postquàm autèm surrexerit, iterùm caput operiet ad normam Decreti Sacræ Congregationis Urbis 7. 7bris 1638.

6to. Durante expositione antè portam Ecclesiæ (si è conspectu Altaris majoris fuerit,) tapes à dinstar veli nautici expandatur, ut ex platea à prætereuntibus Sacramentum videri non possit.

7mo. Duo Sacerdotes aut in Ordine Sacro constituti, si eorum copia habeatur, induti superpelliceò, (etiàm si sint Regulares,) genuflectant propè scamnum opertum pannò coloris rubri, aut alterius coloris, decenti tamèn sempèr non longè ab infimo altaris gradu. Nunquàm tamèn suprà genuflexoria. Orent autèm diu noctuq; per duos succedendo. Ubi autèm fuerit Confraternitas aliqua erecta, assistant duo saltèm Confratres genuflectentes antè scamnum viridè, aut aliò decenti colore opertum per vices sed extrà Presbiterium locò distanti à suprà dictis Ecclesiasticis, & orent cum omni devotione ad edificationem adstantium, voce submissâ, ne cæteris distractionis causam subministrent.

8vo. In Sacrario horologium sit saltèm arenarium

(a) ut sciri possit tempus vicis subeundæ & ad singulas horas signum dabitur campanâ majori, nedùm in die, verùm etiã in nocte.

9^{mò}. Pridiè expositionis in serò post signum salutationis Angelicæ pullentur solemniter campanæ ad annuntiandum populo, similî modò manè, meridiè, & vesperî, durante expositionis tempore, nec non etiã antè Missam solemnem uniuscujusq; diei.

10^{mò}. In Altari, ubi Sacramentum exponitur, nulla Missa celebretur præter duas solemnes, alteram in expositione, alteram in repositione, & in iisdem Ecclesiis iisdem duobûs diebûs præter Missam Conventualem, (si fuerit obligatio eas decantandi,) celebrentur post nonam Missæ de SSmo Sacramento Votivæ pro re gravi, (exceptis nihilominus Dominicis, quæ sint primæ, aut secundæ Classis, & Festis ejusdem Ritûs, ac feriâ quartâ Cinerum, nec non feriâ secundâ, tertiâ, & quartâ, hebdomadæ Sanctæ, in quibus cantabitur sola missa Conventualis, adjunctâ Collectâ de Sacramento, sub unica conclusione.) Quod inviolabiliter servabitur in omnibus Ecclesiis tam Sæcularium, quàm Regularium.

Die mediâ præter missam Conventualem post tertiam, debet cantari post nonam Missa votiva pro pace, aut alia, secundùm jus Sanctitatis suæ prout in tabula quadragintâ horarum fuerit expressum, aut servanda est eadem exceptio respectu dierum solemnium & respectu orationis ut paragrapho præcedenti.

Etiã in Ecclesiis non Collegiatis, ubi non est obligatio cantandi Missam Conventualem, debet cantari in hac intèr media die, Solemnis Votiva, cum iis exceptionibus, ut supra, ad aliud tamèn altare, non ad illud, ubi est expositio, nec ad illud, ubi est tabernaculum ejusdem Sanctissimi Sacramenti, idem dicendum de iis Ecclesiis, ubi adest obligatio cantandi Missam Conventualem, videlicet: ut die intèrmedia Missa solennis ad aliud altare canatur, non ad altare

5
expositi Sacramenti. Præcipitur expressè, ut in omnibus diebus durante expositione prædictæ Missæ cantantur, cum Ministris paratis, & non aliter, etiàm in Ecclesiis Regularium non obstante quocunq; usu, aut prætexta consuetudine in contrarium.

In Missis privatis durante expositione non pulsentur campanullæ ad elevationem Hostiæ. Egredientem autem Sacerdote de Sacratio ad celebrandam Missam solitum signum detur campanullæ, exiguum tamẽ. Non celebrentur Missæ de requiem, tempore quadraginta horarum. Et Missæ de Sacramento, quæ celebrantur diebûs à Rubrica permisis, sint merè votivæ finè Gloria & Credo. In aliis Missis privatis currentibus adjungatur Oratio de Sacramento.

11mò. Celebrans portaturus SSmum Sacramentum in Processione, vestitu pluviali albò, nisi Missam cantaverit, cum paramentis alterius coloris, quò casu colorem Missæ retinebit. Velum tamèn supèr humerale sempèr adhibebitur, albi coloris, quotiescunq; portabitur Sacramentum, etiàm in parasceve. Paramenta autem Ministrorum ejusdem coloris erunt ac Celebrantis. Paritèr Palmium altaris, in quo fiet expositio, sempèr erit albi coloris, licèt Missa solemnis in altero colore cantabitur. Demùm Baldachinum sempèr erit albi coloris.

12mò. Finitâ Missâ solemni pro expositione Celebrans cum Ministris factis debitis reverentiis Sacramento, recedent ad cornu Epistolæ, longiùs ab altari, ubi depositis manipulis Sacerdos, amotâ planetâ, pluviale assumet, ponetq; in eodem loco incensum, in duo thuribula absq; benedictione, accedet cum Ministris in medium antè altare, & genibûs flexis ter incessabit SSmum Sacramentum. Sub finem processionis, (quæ incipiet antè vel post elevationem SSmi Sacramenti prout magis, aut minùs fuerit numerosa processio,) Diaconus tempore congruò, factâ debitâ reverentiâ accipiet Sacramentum, & stans erectus in

pedes, conſignabit Celebranti genu flectenti, ipſeq; immediatè genua flectet; acceptò Celebrans Sacramentò, coopertifq; manibùs extremitatibùs veli humeralis, eriget ſe, & intonatò à Cantoribus Hymnò: *Pange lingua, &c.* procedet ſub Baldachino recitando voce ſubmiſſà Pfalmos & Hymnos ſimul cum Miniſtris, qui fimbrias pluviales elevabunt.

13tò. Ad Proceſſionem conveniet, totus Clerus illius Eccleſiæ, & Crucifer veſtitus ſuperpelliceò, non verò habitu Subdiaconali. Aſſistent omninò octo Sacerdotes ſuperpelliceis induti intortitia geſtantes, hinc indè à lateribus, antè baldachinum, ſubſequentur poſtmodùm duo Acoliti cum thuribulis, qui per viam inceſſabunt Sanctiſſimum. Et durante proceſſione campanæ ſolemnitè pulſabuntur.

14tò. Proceſſio fiet intrà Eccleſiam, aut ad plùs per aream mundatìs priùs viis platearum, & clauſis portis, ac fenestris, tabernarum, officinarumq; mercatorum.

15tò. Antè Clerum procedent Confraternitates Sæcularium, ſivè ſaccò veſtiti fuerint, ſivè non, tam ipſi Confratres, quàm etiàm eorum Officiales, qui nullatenùs audeant, locum habere poſt baldachinum, ſub pænis &c.

16tò. Proceſſione ad Eccleſiam revertente cum Celebrans ad infimum gradum acceſſerit altaris majoris, Diaconus genuflexus recipiet Sacramentum à Celebrante illicò genu flexo, & velum deponente, & collocabit Diaconus Sacramentum ſupèr baſim Tro- ni, & factis debitis reverentiis ad locum ſuum revertetur. Cantores verò devotè & cum pauſa cantabunt: *Tantum èrgò, &c.* poſt hæc Celebrans eriget ſe cum Miniſtris, ponet ibi in medio incenſum in thuribulum, abſq; benedictione, & genu flexus ter incenſabit Sacramentum. Finitò hymnò non pronuntiabitur verſus: *Panem de Cælo, &c.* ſed incipient Cantores Litanias expreſſas in libro ſpecialitèr typis excuſſo pro devo-

6

devotione quadraginta horarum, cujus libri usus communis esse debet in expositione Sacramenti, etiam si expositio sit particularis. Absolutis præcibus surget Celebrans & absq; nova genuflexione cantabit manibus junctis versum: *Dominus vobiscum, &c.* cum orationibus, quibus finitis genuflexi brevem facient orationem, & postea recedent capite discooperto, dato quadraginta horis initiò.

17mo. Celebrans non debet uti sede Camerari ad normam Decreti Sacræ Congr: Rituum, sed utetur scamno, quod brachia nullatenus habere debebit, post tergale scamni ornatum esse debet coopertum pannò rubeò, aut alterius decentis coloris, in quo sedebit simul cum sacris Ministris, & animadvertant tam hi, quàm alii, qui circa divinum Ministerium occupantur, ne tempore expositi Venerabilis Sacramenti, etiàm dum particularitèr exponitur, facient aliquam reverentiam Clero, aut alteri personæ, assistenti Divinis officiis. Multò minùs uti audeant sedibus Cameralibus in eadem Ecclesia Officiales Confraternitatum, societatum, Congregationum Laicalium, sed sedebunt supèr scamno cum posttergali, absq; brachiis à lateribus & absq; usu cujuscunq; pulvinaris, & absq; gradibus, & absq; genuflexoriis. Et scamnum illud poterit operiri pannò, aut non fericis, & collocabitur omninò extrà Presbyterium in omnibus casibus sive Missæ dicti Confratres assistant, sive vesperis solemnibus, sive alicui functioni sacræ, sive Concioni, sub panis &c. Prohibetur etiàm expressè Viris & mulieribus cujuscunq; statûs & conditionis (exceptis Personis Regiis,) intrare sub quocunq; prætextu in Presbyterium, seu intrà cancellos altaris, ubi expositum est Sacramentum, cum locus ille servire debeat solis Ecclesiasticis divino Ministerio destinatis, quod etiàm fervetur, ne dum in Ecclesiis pro ordinaria expositione designatis, verùm etiàm in cæteris, ubi ex Indulto Apostolico, aut alia legitima facultate occurrerit fieri expositionem, licèt

ad breve tempus, cui provideant Superiores & Sacristiani adhibitâ reparatione, cancellorum & scammorum, si opus fuerit. Prætereà ordinamus & jubemus Rectoribus & Superioribus Sæcularibus & Regularibus, cujuscunq; Ecclesiæ, ne durante expositione jubeant portare speciem aliquam sedium in Ecclesiam, quibuscunq; personis, cujuscunq; sexûs, gradûs, & conditionis, sub pæna decem Scutorum, à Rectoribus sæcularibus solvendorum, quorum duæ partes piis usibus applicantur, tertiâ parte accusatori reservatâ. Regularibus verò sub pæna privationis vocis activæ & passivæ ad nostrum arbitrium.

1870. Non adhibeantur in Ecclesiis, ubi fuerit expositio pelbes ad recipiendam eleemosinam, nec assistant ad id Religiosi, aut alii Ecclesiastici, neq; Laici sæculares, nec discurrent per Ecclesiam Clerici, Confratres, mandatarii, aliæve personæ quæstuandi gratiâ. Tantò magis id ne audeant facere pauperes, mendici, qui decembrachiorum spatiò à porta Ecclesiæ diffiti stare debent, sub pænis in edicto separatim typis excusso contentis, id circò curæ erit Superiorum, ac Sacristianorum, executorumq; assistentium prohibere, nè intrent Ecclesiam mendici quæstuan-tes, nè distractionis occasionem fidelibus præbeant orantibus, cum Benefactores charitate præditi, possint eleemosinas impertiri etiàm extrà Ecclesiam, secundùm intentionem sanctitatis suæ expressam in ultimo edicto fidelibus prohibente, nè intrà Ecclesiam, pauperibus eleemosinas impertiantur.

1970. Animadvertendum est, ut non finiatur oratio quadraginta horarum in Ecclesia, donec in altera Ecclesia, similis devotio incipiat, & hoc servetur in omnibus Ecclesiis, etiàm Basilicis, Collegiatis, aut quocunq; modò privilegiatis.

2070. Finitâ Missâ in ordine ad reponendum Sanctissimum Sacramentum Celebrans sumet pluviale, servatò Ritu suprâ expressò in Missâ circò expositionem,

nem, & genu flectet cum Ministris antè Sacramentum in medio supèr infimo altaris gradu, ac immediatè Cantores incipient Litanias inclusivè ad versum: *Domine exaudi, &c.* Confurgensq; Celebrans, ponet incensum in thuribulum absq; benedictione, & iterùm genu flexus ter incensabit Sacramentum, fumetq; velum humerale, & factâ incensatione Diaconus cum debitis reverentiis levabit de Trono Sacramentum, & immediatè stando, porriget ad manus Celebrantis genuflexi, ipseq; Diaconus subitò genua flectet. Et cætera fient, ut supradictum est de Processione.

21mo. Finitâ Processione à Celebrante stante penès infimum altaris gradum Diaconus genuflexus recipiet Sacramentum, ergà quod Celebrans immediatè genu flectet & deponet velum humerale, Diaconus autèm collocabit Sacramentum in medio altaris supèr Corporale, ac ad locum suum revertetur. Celebrans ad versum: *Genitori, genitoq; &c.* surgens cum Ministris ponet incensum ut suprà; absq; benedictione, & incensabit Sacramentum. Tandèm Cantores intonabunt versum: *Panem de Cælo, &c.* addendo Alleluja tempore Paschalî, & per Octavam Corporis Christi. Surgens Celebrans absq; nova genuflexione, & omisso versu: *Dominus vobiscum,* sustinentibûs Ministris librum, cantabit orationem manibûs junctis, quâ finitâ genu flexus accipiet velum supèr humeros, & ascendet solus ad altare, ibiq; factis debitis reverentiis accipiet ostensorium manibûs extremitatibus vel involutis, populo benedicet, & repositò Sacramentò supèr Corporale descendetq; & genuflectet suò locò. Immediatè Diaconus, aut alter Sacerdos cum Stola factis debitis reverentiis claudet Sacramentum in tabernaculo, quod hujusmodi effectum retineri debet in altari expositionis. Hostia verò consecrata sumi debet, aut hâc ipsâ die, aut sequenti. Hòc q; modò finietur quadraginta horarum devotio.

22dò. Tempore quadraginta horarum concionari expressé prohibemus. Quibus autém placuerit post vespèras brevem aliquem sermonem facere, quò fideles excitentur ad devotionem ergà Sanctissimum Sacramentum, debent priùs licentiam & benedictionem accipere, à nobis, vel ab Episcopo nostro vices gerente, etiàm in Ecclesiis Regularium quomodo-cunq; privilegiatis & non solùm in expositione quadraginta horarum, verùm etiàm in omnibus aliis expositionibus, quæ licentia in scriptis dabitur. Ille verò, qui sermonem ejusmodi facturus est, sit saltèm Diaconus, & superpelliceò indutus quamvis regularis, absq; tamèn stola, capite discooperto, proximus altari, in quo est expositio, eumq; situm teneat, nè Auditores constringat terga vertere Sacramento.

23tò. Ecclesiæ, ubi quadraginta horæ tenebuntur, apertæ sint, donèc populus orare voluerit. Et quia hora determinari minimè poterit, tum ratione climatum, tum ratione locorum, temporumq; anni, poterit itaq; claudi porta Ecclesiæ æstivò tempore horâ tertiâ, hiemis verò tempore horâ quintâ post Solis occasum. Advertendum tamèn est, quod etiàm clausis januïs Ecclesiæ debet continuari oratio, ut dictum est numerò septimò, cum non debeat interpolari quadraginta horarum oratio, secundùm Decretum Sac: Congr: Rituum.

24tò. In omnibus Ecclesiis Urbis affigatur locò patenti tabula quadraginta horarum, ut fideles devoti possint informari.

25tò. In omnibus paritèr Sacrariis Ecclesiarum pro expositione hujusmodi determinatarum affixa sit præsens instructio, ut neminem excuset ignorantia.

26tò. Nullus Rector curatus, aut Sacrista audeat extrâ præscriptum ordinem exponere Sacramentum, sub quocunq; prætextu, consuetudine etiàm pro causa gravi, aut pro infirmis intrâ expressam licentiam, quâ obtentâ, serventur illa, quæ tempore quadraginta horarum servari debent. &c. &c. sub pænis. 27mò.

27mo. Tandem expressè præcipimus, ut omnia & singula, hic expressa inviolabiliter serventur, & ut obediatur nostro deputato, pro dirigenda quadraginta horarum devotione sub pænis, tum Magistris ceremoniarum in transgressoribus scutorum decem, locis piis applicandorum, Regularibus verò sub pæna privationis vocis activæ & passivæ, carceris, aliarumq; ad arbitrium nostrum &c. Procedeturq; rigorosius contra Superiores & Sacristas, quorum maxime interest & plus quàm aliis bonam servare regulam & curam horum habere. Datum in solita nostra Residentia hâc die 1. 7bris 1730.

Ad pleniorè autem servandorum notitiàm Decreta Sac: Congr: Rituum circa expositionem Sanctissimi Sacramenti servanda, & quæ ad ejus renovationem, ac orationes recitandas referri debent, adjunximus & sunt:

1mo. *Latinis renovatio SSmi Sacramenti debet fieri qualibet Dominicâ, non autem differri ad quindecim dies Sac: Congr: Episcop: in Ravenna ten: 5. April: 1573. ex capite promittimus 57. de Senten: ex Commun: & Clemens VIII. cit: Constitut: Sanctissimus.*

2do. Tabernaculum SSmi Sacramenti in Cathedralibus non debet esse in altari majori propter functiones Pontificales, quæ fiunt versis renibus ad Altare. In Parochialibus verò, & Regularibus Ecclesiis, debet regularitèr esse in altari majori tanquàm digniori; Sacra Congr: Episcop: in Lucensi 10. Febr: 1579. & in Casertana 29. Novembris 1594.

3^{tiò}. Regulares non possunt publicè exponere Sacramentum Eucharistiæ sinè licentia Episcopi, & ex causa publica ab eodem probata, ut sæpè sæpiùs respondit. Sac: Congr: Episcop: & præsertim in Cajetana 25. 8bris 1602. & 10. Decembris 1602. apud Nicol: in floscul: verb: Eucharistia. num: 23. & Fagnan: in cap: Grave. 19. de Offic: ordin: num: 77. hîs verbis: Non liceat Regularibus etiàm in propriis Ecclesiis SS. Eucharistiæ Sacramentum publicè adorandum

exponere, nisi ex causa publica, quæ probata sit ab Ordinario; ex causa autem privata possint, dum modo SS. Sacramentum è tabernaculo non extrahatur, & velatum remaneat, ita ut ipsa Hostia videri non possit; & in Dertonen: 27. Maji 1603. & Sac: Congr: Concil: in Neapolitana 17. Augusti 1603. 1621. & Sac: Congr: Rit: 26. Februarii 1628. & ead: Sac: Rit: Congr: 22. Januarii 1701. in Firmana expositionis SS. Eucharistiæ censuit, Fratribus Minoribus de Observantia Oppidi Monleani, licere publicè adorandum exponere SS. Eucharistiæ Sacramentum, in eorum Ecclesia, singulis diebùs festivis totius anni, exceptis quadragesimalibus & Dominicis, de licentia tamèn Archiepiscopi.

Pro personis autem particularibus exponitur in ostiolo tabernaculi, aut in pyxide velata cum luminibus & assistentia. Sac: Congr: Episcop: 7. Septembris 1598. In Ecclesiis Confraternitatum non potest exponi sine expressa Ordinarii licentia; Sac: Congr: Episcop: 20. Augusti 1601. & in Papien: 2. Augusti 1652. & Sac: Congr: Rit: in Decreto generali 10. Decembris 1703. in Respons: ad 27. dub: Episcopus tamèn id eis permittere debet juxtà solitum, nisi quid relevans, adsit in contrarium. Sac: Congr: Episc: in Maceraten: 16. Martii 1646. neq; Sacramentum Eucharistiæ possunt exponere sine licentia Episcopi Dioecesani, alii quomodocunq; exempti, non habentes jurisdictionem in populum, ut declaravit Sac: Congr: Episcop: in Florentina. Jurisdictionis inter Archiepiscopum, & Episcopum Fesulanum 18. Maji 1696. referente Eminentissimo Card: Pamphilio.

4to. Sacramento Eucharistiæ publicè exposito in Missis privatis dicenda est oratio. Sacramento ordine à Rubrica præscripto. In Missis verò cantatis, & solemnibus servandum erit Decretum. Sac: Congr: Rit: 13. Febr: 1666. tenoris sequentis: Quandò exponitur Sacramentum in altari
pro

9
pro initio 40. horarum, vel Spiritualium exercitio-
num, si accidat in Feflo primæ, vel fecundæ classis,
tùm in Collegiatis, vel duæ cantentur Miffæ, una de
Feflo, feu Dominica post tertiam, altera Votiva de
Sacramento post nonam; vel una cantetur de die cum
commemoratione SS. Sacramenti: In Miffis tamèn
privatis dicta oratio de Sacramento erit omnittenda in
Feflis primæ classis & fecundæ, prout eadem Sac:
Congr: Rit: refpondit 2. Decembris 1684. Nám pro-
pofitô dubiô pro parte Procuratoris Generalis Late-
ranenfium: An in Miffa privata de Sancto duplici, vel
femiduplici, de quo talî die fit Officium, facienda fit
Commemoratio SS. Sacramenti expositi occasione
40. horarum, prædiit refcriptum poffe, fed omnitten-
dam in Feflis primæ & fecundæ classis. Tempore ex-
pofitionis SS. Sacramenti non poffunt celebrari Mif-
fæ de Requiem, Sac: Congr: Rit: 2. Decembris 1684.

Reliqua Gavantus cum notis Eruditiffimi Merati
typis excuffus abundè fuppeditabit, & noviffima S.
Congr: decreta, ubi opus fuerit, publicabuntur. Su-
perest, ut moneamus Euchariftiæ expofitionem non
exigi pro lucrandis Indulgentiis, vifitantibus Ecclefi-
am conceffis, nifi in Brevi id expreffum fuerit, ut pro
quadraginta horarum devotione. Quemadmodùm a-
nimadvertit Benedictus XIV. Pon: Max: Tom: 2. Conft:
5. incipiente: *Accepimus in Civitate*. Et congruum eft
non tam frequentè exponere, fed cum majori pom-
pa & cultu; Quæ enim fæpiùs repetuntur minori
curâ, facilè vilefcunt. Experientia testis eft, & tot Pon-
tificum decreta fupér hac re edita.

Quià verò funt nonnullæ, quæ specialem ordina-
tionem noftam circa Solemnitates in Ecclefiis Ci-
vitatibus Vilnenfis cum expofitione SSmi Sacramenti
longâ confvetudine celebrari folitas maximè prære-
quirunt, præfertim nè omnes Ecclefiarum hujus Ci-
vitatibus Vilnenfis confvetudines, uno ictu convellere,

Populumq; certis pijs devotionibus aſvetum novita-
tis ſpecie percellere videamur.

1mo. Inprimis permittimus in omnibus majoribus Religioſorum Ordinum Solemnitatibus, expoſitionem SSmi Sacramenti fieri poſſe, hâc tamèn lege. *2do.* ut facultatem expreſſam à Nobis, vel Officio noſtro toties, quoties, accipiant. *3to.* ut id fiat finè præjudicio Eccleſiarum, in quibus quadraginta horarum devotio peragetur, maximè ſi propinquitas loci interceſſerit. *4to.* ut expoſitô SSmô Sacramentô Panegericæ Conciones de Sanctis minimè fiant, ſed antè expoſitionem, aut illâ finitâ. *5to.* ut ubi conceſſa à Nobis fuerit prædicta expoſitio, fiat ad inſtar quadraginta horarum ſervatis omnibûs ſervandis, exceptâ horarum genuflexione & Miſſâ Motivâ de Sacramento.

6to. Tempore quadraginta horarum infrâ Octavas Sanctorum inſtitutorum Conciones nullatenùs fiant, in his enim cùm Prædicatoribus, tùm Populo levamen adferre propoſuimus, ac ſuperfluum prædicati-
onum tollere frequentiam. Volumus enim rariùs at utiliùs à Concionatoribus prædicari. Breviſſimi tamèn de SSmo Sacramento ſermones initiô, vel ſub finem 40. horarum quandoq; fieri poterunt.

7to. Confraternitates Laicorum cum ad pietatis incrementum inſtitutæ ſint, exemplôq; cæteris fidelibus eſſe debeant, eas hortamur, ut aut propriis impenſis in Eccleſiis, quibus adnexæ ſunt, devotionem 40. horarum faltèm ſemèl in anno ſuſtineant, aut cum Rectore Eccleſiæ conveniant, portionemq; aliquam impenſarum ſuppeditent, atq; ſaccis veſtiti, diſtributis horis adſiſtant Sacramento adhibitis ab aliquibus eorum intortitiis, quæ geſtare debebunt accenſa.

8to. Tempore Proceſſionum, tam reſpectu initiï, aut finis 40. horarum, quàm aliarum Proceſſionum quôcunq; motivô inſtituendarum cantilenæ vulgares
de

de Sanctis nuspiam cantentur, maximè enim decet
 Ipsius Sancti Sanctorum laudes, qui in processione de-
 fertur celebrare, ea proptèr aut Hymnus ille: *Jesu dulcis*
memoria, &c. cantari debet, aut quod Synodi Provinci-
 ales tolerant vulgaris Cantilena: *Twoja cześć, chwata,*
&c. ut consuetudini cantandi etiàm à Populo pro-
 cessionis tempore satisfiat, & Cantores potiùs Hy-
 mnum intonent, quàm Sacerdos.

5to. Ut ad altare, in quo exponetur SSmum Sacra-
 mentum, nec Missæ privatæ celebrentur, nec Com-
 muniono Laicis detur, quandoq; enim unò eòdemq;
 tempore accidit, ut expositò Sacramentò, sub eleva-
 tionem Hostiæ, Sacerdos terga vertens altari Com-
 munionem distribuat.

6to. Hyemis tempore ad quatuor quandoq; dies
 40. horarum devotionem extendimus, ob diei brevi-
 tatem, & ob minorem Populi concursum, id etiàm
 æstivò tempore ordinare sæpiùs constricti scimus, ad
 meliorem ordinem servandum in occurrentia Festo-
 rum principalium Ordinum Religiosorum, ubi verò
 bis continuatæ quadraginta horæ signatæ sunt, quinq;
 passim dies destinati sunt, quaproptèr Rectoribus Ec-
 clesiarum comittimus, ut in his convenient Rector
 Ecclesiæ, ubi finit expositio & Rector Ecclesiæ, ubi
 incipit, quâ horâ manè in utraq; Ecclesia Missa Voti-
 va de Sacramento celebranda sit, quod ipsis liberum
 tunc erit sive horâ octavâ manè, sive undecimâ, pro
 opportunitate, & commodo, dummodò 40. horarum
 numerus exactè impleatur.

7mo. Supplicationes & Litanias omninó volumus
 recitari pro publica Ecclesiæ, Regni, & Dicecesis ne-
 cessitate, ut & Missas diei intermediae.

8vo. Ut res meliori ordine procedat, & tabella sin-
 gulis annis commodiùs ordinetur utq; novæ difficul-
 tates, quæ circa exordia suboriri posse, facile præco-
 gnoscimus, deputamus Illustrem Admodum Reve-
 rendum Dominum Adalbertum Parzau Præpositum

Collegii Dicecesani, ut tabellam expositionum singulis annis novam conficiat, dubiaq; occurrence ad normam decretorum Sac: Congr: dissolvat, & ubi opus cognoverit, nostrum exquirat consilium.

Præsens Decretum nostrum in omnibus Sacrariis Ecclesiarum hujus Civitatis Vilnensis servari præcipimus, quæ pro Laicis scripta sunt vulgarem in linguam exponi & promulgari à Concionatoribus jubemus, omnia autem & singula amussim servari.

Precamur Dominum nostrum JESUM Christum, ut omnibus, qui hæc ejus Sacramenti mysteria pro majestatis Divinæ ratione dignè tractaverint & coluerint, Proximosq; ad amorem & reverentiam ergà DEUM specie cibi tectum excitaverint, promissam vitam æternam tribuat, sed & in terris se ipso, & Spiritu pietatis, unionis, ac pacis, vitæ diuturnioris incolumitate, cæterisq; suis abundè impleat benedictionibus. Ejus Sanctissimo Nomine vos Fratres meos comparticipes Mysteriorum DEI, & Ministros in visceribus æternæ JESU Christi ergà nos charitatis amplectimur & benedicimus. Datum Vilnæ Die 24. Mensis Julii 1766.

IGNATIUS Episcopus,
mppr.

L.S.

Petrus Samson Toczyłowski
J.U.D. Szæ Illmæ Celsitudinis
Curie Notarius, *mppr.*

11

IGNACY JAKÓB
Z WIELKICH XIAŻĄT RUSKICH
MASSALSKI
Z BOŻEY
Y
STOLICY APOSTOLSKIEY ŁASKI,
BISKUP WILEŃSKI.

Wiernym Chrytułowym Zdrowie y Pokoy.

Głos zciśnionej zewsząd Oyczyzny szeroko rozchodzący się, gdy pobudza obce Narody do politowania, Synow do żalu; przeraża serce moje, o wasz los, Działki! troskliwie, wstrzymuje kroki moje od dalszey przedsięwziętey podróży, y śpieszno mię nazad do was zwraca. Wystraszony z kraju, w kilkanaście miesięcy powracający, już jey y siebie nie poznaję. Patrząc do czego ten sławny Narod przyszedł, truchleję. Tu widzę naybogatsze Prowincye rozebrane, tam gromadami Obywatelów po różnych stronach tułających się, owdzie tłum w niewoli jęczących, po całym Królestwie usypane mogiły, wszędzie ruinę, smutek, rozpacz; widzę, y jeszcze więkzych nieszczęśliwości obawiam się; gdyż już widzę nawet nieśpotwarzoną dotąd Polaków wiarę, obmierzłym Króloboystwa grzechem skalaną, ku wykonaniu którego, gdyby świętokradzkiej wyniesionej ręki Naywyższego Opatrzność nie wstrzymała była, widzę z Królem upadającym, upadłą y zniszczoną aż do Jmienia Polskę. Ale odwracam obraz tego co widzę, bo próżnie was Działki! rzewnie y wypływające z piora mego słowa zalewają się: Przyszła pora ucisku, na której dwuwieczny nasz bezrząd zarabiał, tym szkodliwszy, jak że skutków widzimy, im mniej był znany, y im mniej przez niedostatek skępionego zawsze y wszędzie oświecenia Narodowego zabiegany y odwracany. Przyszła pora, y już więcej cofnąć niemożna. Niemaż pomocy, ale jeszcze nadzieja jest. *Spera in Domino, & fac bonitatem & inhabitabit terram & pascet in divitiis ejus. Miec nadzieję w Panu y czyn dobrze, y mieszkay w ziemi, a będziesz się past bogactwy jey.* Psal. 36. *Clamaverunt justi, & Dominus exaudivit eos, & ex omnibus tribulationibus eorum liberavit eos. Wołali sprawiedliwi, a Pan wysłuchał ich, y ze wszystkich ucisków ich wybawił onych.* Ps. 33. W naypierwszą Niedzielę po otrzymanym tym liście łącząc uroczyście podziękowanie wasze do tego, które my oddajemy Bogu za zdrowy do Oyczyzny powrot; Błagać będziecie Pana na Ołtarzu wystawionego, ażeby dał Ducha Mądrości Nayjaśnieyszemu Królowi, Radzie, y Rycerstwu na Sejm 19. Apryla zgromadzić się mającym, iżby w tym tak nieszczęśliwym a razem y krytycznym czasie, troistym węzłem złączone, a ztroskaną Rzeczpospolitą wyrażające Stany, takie przed się brały środki, y to ustanowiły, coby Wiarę S. każdego w szczerulności Obywatela, y jego własność ubezpieczyło; *ut inhabitetis terram & pascamini divitiis ejus.* Zalecą więc Rządzcę Kościołów Spowiedź S. powrot szczerzy do Boga, y sprawiedliwość, ażeby wierni Chrytułowi znajdując się w stanie łaski, modlili się z ufnością uproszenia ratunku; *Clamaverunt justi, & Dominus exaudivit eos;* y wydzwignienia z tego powszechnego utrapienia; *& ex omnibus tribulationibus eorum liberavit eos.* Przypomnię oraz na tę intencją: czynienie dobrodziejstw y jałmużny, *fac bonitatem;* ażeby tak sprawiedliwością y dobroczynnością w oczach Pańskich znalazłszy przystęp, wszyscy wszystkie swoją troskę jemu polecili, y w nim nadzieję mieli; *Sperate in Domino.* Pan niech będzie z wami. Datt. w Warszawie R. 1773. dnia 8. Marca.

Jgnacy Biskup.

IGNACI JAKUB
XIAZE MASSALSKI

Z BOZEY Y STOLICY APOSTOLSKIEY ŁASKI,
BISKUP WILENSKI.

Całemu Duchowieństwu Dyecezyi Naszey Wileńskiej, zdrowie y Pasterkie Błogosławieństwo.

Znamy dobrze Naymilsi w Chrystusie Bracia ten istotny cel obowiazkow Urzedu Naszego, azeby powierzona Nam Trzoda, w iak nayle-
pszym stanie, co do Religii y Obywatelstwa byla utrzymywana. Przeswiadczeni iesteśmy, ze ani lepiej, iak na ten koniec wszelkiej Na-
szey władzy, rządu, gorliwości, starania, trudow, Zdrowia y życia, owszem Nas całych, poświęcić nie możemy, ani inaczej po-
trafiemy zasłużyć na Jmie dobrego Pasterza, tak abyśmy mogli się cieszyć, iż znamy *Owoce nasze, y znają Nas nasze.* Y dla tego od mo-
mentu, ktorego troskliwości Naszey jest poruczona ta nayukochana nam w Chrystusie Trzoda, nie inny aż dotąd mamy zamierzony cel
w ofobistym czynieniu y rozrządzaniu, w naleganiu y proźbie, w karaniu y nagrodzie, w radach y namowach, w zachęceniu y prze-
strogach, iak tylko abyśmy mieli Owczarnią Naszą y w Religii iakby lepiej ugruntowaną y w pełnieniu powinności już siebie, już społeczno-
ści, w pośrzod ktorey żyją tyczących się ile byż może naywytworzyć, aby w was Naymilsi w Chrystusie Bracia, miała Nauczycielow
prawdy a nie fałszu; tłumaczow Prawideł istotnych Religii a nie błobności, przykład gruntowney cnoty a nie samego tylko pozoru; wi-
zerunek przyzwoitego pożycia y dobrego rządu, a nie kępstwa y rozrzutności; kochających Oycyznę Obywatelow; y szukających we
wzyskim iey dobra, a nie własnego tylko interesu, słowem aby wasze słodkie przez was nią władanie, przyniosło dla niey zupełną pomy-
ślność y uszczęśliwienie. Z tego to powodu już od dawnego czasu, zaleciliśmy wam Naymilsi w Chrystusie Bracia sporządzić y podać
nam iak naydokładniejsze każdej w szczególności Parafii, Kościoła, Kary &c. &c. opisanie, pewni będąc że znajomość stanu Dyecezyi y
zachowania się Duchownych, jest gruntem dobrego rządu, a frzodem naylepszym dla troskliwego Pasterza w szukaniu dobra swoiey trzo-
dy; inaczej obawiać, by się Nam słusznie trzeba było, azeby Nasze nayświętobliwsze zamiśly, nayroztropnieysze rozrządzenia, naychwale-
bnieysze czynności, nie były albo zupełnie bez skuteczne, y nadaremne, albo częstokroć niewczesne y szkodliwe. Iakoż tak mniemamy że
gorliwa chęć wasza (o ktorey z ofobliwżym ukontentowaniem y pociechą serca Naszego Pasterkiego w spominamy) pomagania Nam prac
Urzedu Naszego, okazana w skwapliwym wykonaniu, poczęści takowey woli Naszey, pewnieby dawno co do naymnieyszego punktu uczy-
niła zadość rozrządzeniu Naszemu, gdyby mieszaiąca cały Nasz Narod burza niebyła na przeszkodzie. Jey gwałtowność y ciężkość dała
nam poznać niepodobieństwo domagania się od was w tak okropnym czasie iak naydokładnieyszego uwiadomienia o stanie Naszey Owczar-
ni. Przesławaliśmy zatem w dotkliwości serca Naszego na dawny czas w powzeczności tylko od was sporządzonym opifaniu. Ale gdy
pożądana od Narodu spokojność już po części zdaie się byż przywrócona, powtornie obowiazujemy was Naymilsi w Chrystusie Bracia, y
mocą Urzedu Naszego przykazujemy, abyście będąc zwykłe powołani do rozrządzenia Naszemu stan Dyecezyi Naszey ile być mo-
że nayprzedzy oraz nayrzetelniey opifali, y takowe opisanie do Kancellaryi Naszey zadworney przesłali. Zeby zaś w czynieniu takowey lu-
stracyi, żadney nie było omyłki, zamieszania, y zaniedbania, przaczony wam punkta, według ktorych ostanie Owczarni Naszey od JJ. XX.
Dziekanow, (krorym moc na to daimy) chcemy być uwiadomieni, czyniąc im wzyskim wiadomo, że niepowolni y mniej wierni w wyko-
naniu takowey woli Naszey, sprawiedliwie będą u Nas notowani, o lekcie wazenie, powinney rozrządzeniom Naszym powolności, y nie zgo-
dne z Jch obowiazkami na Urzędzie zachowanie się. Datt. w Warszawie w Kancellaryi naszey Zadworney D. 15; Miesiaca Marca Roku
Pańskiego 1775.

IGNACY XIAZE MASSALSKI
BISKUP WILENSKI.

*Antonius Kruszeński saci celsitudini Capellanus
Præpositus Knyszynensis.*

13

IGNACY JAKUB
XIAZE MASSALSKI
z BOZEY y STOLICY APOSTOLSKIEY ŁASKI
BISKUP WILEŃSKI

Wszystkim Wiernym Chrystusowym Dyecezyi Naszey Wileńskiej Pasterkie Błogosławieństwo.

Odebraliśmy temi czaſy od powſzechnego Wiernych Chrystusowych Oyca y Pasterza ſzczęſliwie Kościołem Świętym rządzącego PIUSA VI. liſt okolny, który Wam naymilſze w Chrystuſie Dzieci do wiadomości podajemy. Ofnowa Jego jeſt taka: „PIUS PAPIEZ VI. Wielebny Bracie zdrowie y Apoftolſkie Błogoſławieństwo. Z miłoſcią Oycowſką, którą ku wszystkim Wiernym Chrystusowym mamy, to naybardziej zgodne być ſię zdaje, abyśmy wzgląd na ich wygody y potrzeby doczeſne mieli, przez ktoreby oni do ſtaranja ſię o Duchowne czerſtwieyſzemi ſtawać ſię mogli: Oboje to bowiem tak ſtanowiono, y układowo być powinno, aby jedno drugiemu nieprzeſzkadzało, ale wzajemnym z obydwóch ſtron pomiarkowaniem, coraz bardziej ſię nateżało. Przeto, lubo Apoftolſkiego Urzędu Naszego troſkliwość naywięcey ſię pomnożeniem czci Boſkiej y zbawieniem Duſz zatrudnia; znamy jednak to dobrze, iż wzmiankowanych rzeczy niezaniebdyując w potrzebach doczeſnych nietylko przeſzkody, jeżełi jakie ſą odwracać, ale też je możności roznemi ſpoboſkami pomagać im możemy. Wiadomo jeſt, iż BENEDYKT Papeż XIV. jeden z naymędrzych Poprzedników naſzych temi powodami pobudzony, przychylając ſię do proſb niektórych Krolow y Biſkupow pozwolił, aby Wierni Chrystuſowi wielu miał, y Dyecezyi w niektore dni Święte zachowując poſt w Wigilie do tychże Święt nakazane, y wyſłuchawſzy tylko w też dni Święte Mſzy Świętey, aby ciż Wierni Chrystuſowi kolo rzemioſł ſwoich robić, y ręcznymi pracami tak, jak w dni powszednie zabawiać ſię mogli, lecz z tego pozwolenia takie potym wynikające (jakoſmy ſię dowiedzieli) poſtrzeżono skutki, iż jedni robotą ſwą zbyt zaprzężeni przykazania ſłuchania Mſzy S. zupełnie zaniebdywali, inni zaś pretext biorąc z obowiązku zoſtawionego poſzczenia Wigilii y ſłuchania Mſzy S. w dni Święte żadną ſię pracą zatrudniać niechcąc, próżnowaniem ſię bawili.

Nieprzyzwoitości te znając naymilſzy w Chrystuſie Syn Nasz Najjaśnieyſzy STANISŁAW AUGUST KROL Polski z pobudek prawdziwey a nie zmyſłoney pobożności zapobiegć im teraz umyſlił; przeto uſilnie ſwoim, y Najjaśnieyſzey Rzeczypoſpolitey na oſtatnim walnym Seymie zgrodamzonych Stanow Imieniem u Nas dopraſzał ſię, abyśmy tychże Wiernych Chrystusowych od przykazania, poſzczenia, y ſłuchania Mſzy Świętey w dni te, w ktore ſię im pracować pozwala Apoftolſką władzą y powagą uwolnili. My więc za ſprawiedliwą rzecz ſądząc, abyśmy ſię do żądania Jego przychylili, y ludu wiernego ſumieniu dogodzili Tobie Wielebny Bracie zlecamy y nakazujemy, abyś w Mieſcie Twym y Dyecezyi Twojej Prawo to o Świętach, ktore doyrzała rada, y po doſkonałym namyſleniu ſię, y wſzystkich okoliczności przetrząſnieniu, wſzystkim Wiernym Chrystusowym obrządku łacińſkiego w wſpomnionym mieſcie y Dyecezyi Twojej będącym, powagą Apoftolſką oznaymił y opowiedział. To jeſt: Niech będą zachowane y ſwięcone dni Zmarłychwſtania Pańſkiego czyli Wielkiej-Nocy z naſtępującym dnem to jeſt Poniedziałkiem, Zielonych Świętek także z naſtępującym dnem to jeſt Poniedziałkiem, y inne w przeciągu Roku Niedziele, jako też Narodzenia Pańſkiego JEZUSA CHRYSZTUSA, Obrzezania, Trzech Krolow, Wniebowſtąpienia, y Bożego Ciała. Tudzież pięć dni uroczyſtych Nayſw: Maryi Panny, to jeſt: Oczyszczczenia czyli N. P. Gromniczney, Zwiąſtowania, Wniebowzięcia, Narodzenia, y Poczęcia. Procz tego niech będą zachowane dni Święte Świętych Apoftolow Piotra y Pawła, wſzystkich Świętych, Świętego Szczepana pierwſzego Męczennika, y jednego tylko ſzczególnieyſzego Patrona, lecz jeſliby ſię gdzie kilku Patronow Świętych, rowpie uroczyſte znalazły, trzeba Wielebny Bracie, żebyś ſię pilnie wywieſdział, który z wſpomnionych uroczyſtych Patronow w więkſzey czci y poſzanowaniu jeſt w tym mieſcie, miaſteczku, lub wſi, y tego tylko Patrona dzień Święty za uroczyſty wyznaczyſz. W te tedy wſzystkie dni Święte podług dawney Kościoła Katolickiego uſtawy Wierni Chrystuſowi Mſzy Świętey ſłuchać, od prac ręcznych wſtrzymać ſię, y poſt w Wigilie do nich jeżełi je mają, zachować powinni ſą y obowiązani, w inne zaś Święta nietylko rzemioſłami y innymi ręcznymi pracami zatrudniać y zabawiać ſię pozwalamy; ale nadto tychże Wiernych Chrystusowych od wſzelkiego wigilii czyli poſtu w dni poprzedzające (byle ten z innych miar lub z racyi wielkiego poſtu lub ſuchych dni nie był nakazany) y ſłuchania Mſzy S. w rzezone dni obowiązku uwalniamy.

Ponieważ jednak, lubo ludu wiernego ſumieniu ſolge czynimy, y tym, którzy w pocie czoła ſwego na kawałek chleba zarabiają, niedoſtatkowi nie jako pomoc chcemy: jednakże czci Świętych y zbawienney wiernych Chrystusowych pokuty zmniejszyć bynajmniej nieumyſlemy; przeto ażeby tychże Świętych y Święt Officia, czyli Pacierze Kapłańskie y Mſze SS. tak w czaſie tychże uchylonych teraz uroczyſtości, jako y Wigilie ich jak dawniey odmawiane, y odprawiane po wſzystkich Kościołach bywały, przykazujemy, aby też poſt Święty, który w rzezone Wigilie zachowany być miał, na frzody y piątki Adwentowe był przemieszony, nakazujemy y ſtanowimy. Nadto żeby nietylo Duchowni, y możniyſzy Ludzie Świeccy, którzy w dni nawet nie Święte na Mſzy S. y obrządkach Kościelnych (czego uſilnie żądamy) być mogą, ale też y ci, którzy rolnictwem zatrudnieni będąc w dni tylko Święte do Kościoła ugeſzczają Świętych Apoftolow y Męczennikow, ktorzych uroczyſtości wyżej znieſliſmy, pamięć zachowali y ſzanowali; chcemy y przykazujemy, aby dnia 29. Czerwca procz obſławiſzey Świętych Piotra y Pawła Uroczyſtości, innych także Apoftolow, y dnia 26. Grudnia procz ſzczegulney S. Szczepana Uroczyſtości innych Świętych Męczennikow pamiętka była obchodzona. Przeto 29. Czerwca w Kalendarzach Kościelnych tak Święto opiane powinno *Świętych Piotra y Pawła y Pamiętka wſzystkich Apoftolow* y tak w Pacierzach Kapłańskich jako we Mſzy S. dodano być powinno *Commemoratio de Communi Apoftolor*: Dnia zaś 26. Grudnia tak niech będzie wpiſane *Święto Świętego Szczepana pierwſzego Męczennika y Pamiętka wſzystkich Świętych Męczennikow*, y tak w Pacierzach Kapłańskich jako we Mſzy Świętey dodano być powinno *Commemoratio de Communi plurimor: Martyrum*.

To My Wielebny Bracie mając wzgląd niemniej na duchowny, jako y doczeſny ludu tego pożytek uſtawić za rzecz potrzebną oſądziſmy ufając troſkliwości y Pasterkiey czuności Twojej, iż temu przez uſilność y ſtanie zaradzisz, aby ſię niezdawało, jakoby cześć Boſka umniejszona była; lecz im mnieyſza teraz uſtanowiona jeſt dni Świętych liczba, tym więkſza niech będzie w umyſłach wiernego ludu pobożność, gorliwość, y nabożeństwo.

Uſilnie zatem żądamy y Ciebie Wielebny Bracie w Panu upominamy, abyś ſię pilnie ſtarał o nauczanie ludu Tobie powierzzonego, co do ſprawiedliwego y prawego dni Świętych obchodzenia należy, z jaką pokorą y gorącością ducha podczas Nayſwiętſzey Ołtarza Ofiary być przytomnymi, z jaką uſilnością ugeſzczając na obrządki Kościelne, Kazania, y nauki Chrzeſciańskie powinni, aby w te dni ferca wiernych Chrystusowych pijańſtwem y obſarłtwem obciążone nie były, y ſwiatowemi niezaprzętały ſię troſkliwościami, tudzież o oddaleniu z publicznych mieyſc, wſzelkich ſwiatowych bezwładnych y mniej pobożnych widowiſk; a przyſpobienie takich, ktoreby do wzbudzenia nabożeństwa, y pobożnych myſli pomocne być mogły ſtarać ſię jak nayuſilniej będzieſz.

Tego wſzystkiego od znajomey nam dobrze Pasterkiey Twojej pilności zapewne ſię ſpodziewamy. Mimo jakichkolwiek obdad Apoftolſkich y Uniwerſalnych lub Prowincyalnych, albo Synodalnych Zborow, Generalnych lub Partykularnych Uſtaw, y rozrządzeń cokolwiek inaczey ſtanowiących, Dan w Rzymie u S. Piotra pod Pierścieniem Rybaka Dnia 23. Maja 1775. Papięstwa Naszego Roku pierwſzego.

A. Kard: de Comitibus.

Widziacie w tym Liſcie naymilſze dzieci myſl y wolą Powſzechnego Pasterza Kościoła Świętego, y na waſze doczeſne potrzeby czulego, y o duchownych troſkliwości zaradzającego. Do tego ſwiątobliwego y Oycowſkiego zamyſłu y My ſię naklamiając, liſt ten, y zamknięte w nim rozrządzenie z należyty m uſzanowaniem przyjeſiſmy, y aby w Dyecezyi naſzey po wſzystkich Kościołach, tak Świeckich, jako y Zakonnych wiernie wykonane było, nakazujemy.

Żebyście zaś zbytnimi powierzchownego nabożeństwa praktykami niebędąc roztrągnięni, do prawdziwego y gruntownego więkſzy pochop y ſpobożności mieli, mocą Urzędu naſzego, y jako od Stolicy Świętey (ile tego potrzeba wyciąga) delegowani, naſtępujące rozporządzenia czynimy, y aby od wſzystkich Wiernych y Duchowieństwa tak Świeckiego, jako y Zakonnego jakiegokolwiek Reguły, y Inſtytucyi wraz po ogłoszeniu tego Liſtu, wiernie wykonane były; przykazujemy.

Nayprzod: Zoſtawując Bractwa po rożnych Kościołach Świeckich y Zakonnych założone w ſtanie ninieyſzym, w ktorym ſię znajdują, zakazujemy publicznego dyſcyplinywania ſię, y ubierania ſię, jak mowią w kapy tak w Wielki Poſt, jako y w inne dni lub Uroczyſte lub powszednie w Kościołach, Kaplicach, y innych mieyſcach, gdzie wierni na nabożeństwo zgrodamzić ſię zwykli, także podczas Proceſſyi publicznych, Niezporow, konduktow pogrzebowych, a tym więcey wtenczas kiedy ſtraſzliwa Tajemnica Mſzy Świętey ſprawuje ſię, jako nieprzyzwoitego; poſzanowaniu mieyſcom Świętym, przeſzkody czyniącego w nabożeſtwie, wſtyd y ludzkość rażącego.

Powtore: Zabraniamy obojey płci Ofobom gromadnego pielgrzymowania, albo (jako nazywają) Kompanii z Miast, Miasteczek, y Wſi jednych do drugich z okazji Odpuſtow, albo Cudownych Obrazow, jako podlegających wielu nieprzyzwoitościom, ktore ſwiątości y Majeſtatowi Religii naſzey uſzczają. Oznamujemy to jednak wſzystkim, y Pasterkim afiektem upominamy, ażeby obrazy ſwięte ſzanowali, y Odpuſtow na pomoc ſwoją zbawienną używali.

Potrzaicie: Nic nienarudzając Odpuſtow od Stolicy Świętey na Oktawy, Nowenny, Septenny, Quinquenny y tym podobne pozwolonych (byleby tylko te Odpuſty jako być powinno od Stolicy naſzey Ordynaryiney przyznane były) zakazujemy w dni pomienione tak między Oktawą *infra Octavam* jako y w ſame Oktawy, Nowenny, Septenny, Quinquenny, y inne podobne, wyſtawowania Nayſw: Sakramentu y Kazań do ludu, a to po wſzystkich Kościołach Dyecezyi naſzey tak Świeckich jako y Zakonnych nawet y w ſamym Kościele naſzym Katedralnym. Oktawa jednak Bożego Ciała podług dawney zwyczajy odprawować ſię będzie.

Poczwarcie: Ponieważ Oyciec S. pozwolił nam jednego z przednieyſzych Patronow Kroleſtwa wybrać, y jego Święto uroczyſcie obchodzić, więc My za takiego Patrona obraliśmy S. Kazimierza Krolewicy Polſkiego, y aby uroczyſtość Jego w całej Dyecezyi zachowana była, przykazujemy.

Wy zaś Pomocnicy pracy naſzey w Winnicy Chrystuſowej Kapłani, mianowicie z Urzędu ſwego o Duſzach ſtanie mający; bierzcie ztąd okazją do przekładania Wiernym władzy Kościoła Chrystuſowego w naznaczaniu Święt, lub onychże umnieyſzaniu, y ſtanowieniu Praw ſciągnających ſię do obrządkow Religii, y przyzwoitey Boſkiemu Majeſtatowi uſzczowości. Czyniecie pilną reflexyą na prawdziwego Ducha Kościoła Chrystuſowego w uſtanowieniu Święt, Obrządkow, y Nabożeństwa, y onego Wiernym ukazując, przekładając im y onych nauczając, na czym dni Święte pożytecznie trawione być powinny. Odrażajcie od wyſtępkow w takowe dni nayczęſtſzych. Wzniecajcie chęć do pożyteczney w dni powszednie pracy, y uſilucie zupełnie w tym przekonac Wiernych, że jako pożyteczna praca jeſt zródłem uſzczęſliwienia ich doczeſnego, tak z względu na Boga podjęta, jeſt ſpobobem ſkutecznym uwarowania ſię rozlicznych wyſtępkow, jedną z miłych Bogu ofiarą, y drogą naybezpieczneyſzą do Błogoſławieństwa wiecznego.

Tego zaś nauczywſzy, Liſt ninieyſzy cały ludowi w Niedziele lub inne Święta uroczyſte na Nabożeństwo zgrodamzonemu, z Ambony głoſno przeczytacie, y wolą Oyca Świętego, jako też y naſzą tu wyrażoną ogłoſcie, y do jak naydoſkonalfzey wiadomości podacie, trzy razy przynajmniej lub więcey, jeżełi tego potrzeba, czytanie powtarzając w Święta lub Niedziele po ſobie naſtępujące.

Żeby zaś rzecz jak naylepiej rozporządzona była, chcemy, ażeby po całej Dyecezyi naſzey jednegoż czaſu, zachowywanie y pełnienie tego wſzystkiego co w ninieyſzym liſcie jeſt wyrażono, początek ſwoy wzięło, dla tego czaſ od ktorego takowe zachowywanie y pełnienie zacząć ſię ma, czyli termin exekucyi, naznaczamy Święto bliſko naſtępujące: BOŻEGO NARODZENIA Roku teraznieyſzego, a tak Święto S. Jana Apoftola y Ewangelifty, już nawet ani tego Roku w całej Dyecezyi naſzey ſwięcone niebędzie.

Po ogłoszeniu zaś z Ambon Kościelnych, Liſt ninieyſzy niechay wſzędzie do drzwi Kościelnych przybity będzie. Ichni: XX. Dziekanom zaś ſpieſzne Liſtu tego po Kościołach zwykłym ſpobobem rozſłanie nakazujemy y zalecamy. Dan w Pałacu naſzym Warkoſkim dnia 30. Sierpnia Roku 1775.

IGNACY XIAZE MASSALSKI
BISKUP WILEŃSKI

19

J G N A C Y J A K O B
X I A Z E M A S S A L S K I
Z B O Z E Y I S T O L I C Y A P O S T O L S K I E Y Ł A S K I
B I S K U P W I L E N S K I

Wszystkim Wiernym Chrystusowym Dyecezyi Naszey Pasterkie Błogostawieństwo.

Oddalając się od Was Najmilsze Dzieci dla oddania posługi Ojczyźnie, pod czas Walnego Seymu blisko następującego w Warszawie, zostawujemy Wam niektóre przestrogi. *Najprzód:* Módlcie się Bracia (upominamy Was gorąco) Modlcie się za powszechnie potrzeby Kraju Naszego, ażeby jak najlepiej z uszczęśliwieniem wszystkich na tej Wielkiej Radzie rozporządzone były. Proście Dobrotliwego Boga, niechay zesła między Stany Zgromadzone Wielkiej Rady Anjoła, któryby wszystkim podawał święte żądze, zdrowe Rady, sprawiedliwe ustanowienia, a węzłem miłey i uprzejmey zgody łączył serca do jedności. Na ten koniec w Stołecznym Mieście Wilnie naznaczyliśmy Uroczyście Supplikacye, które się codziennie po Jubileuszowych Kościołach odprawują. Uczęszczajcie na nie z ochotą, a w upokorzonym i rozrzuwionym duchu jednomyślnie głosy podnoście do Nieba; boć Bóg chce być proszonym, chce, ażeby szukano, chce, ażeby kołatano, i z wytrzymałością czekającym obiecuje wyflucanie. Też same Supplikacye, ażeby po innych Miastach Dyecezyi Naszey; jako to: w Grodnie, Kownie, Słonimie, Nowogródku, Mińsku, Nieświeżu, zaraz od dnia 25. Miesiąca terażniejszego Sierpnia. Odprawować się zaczęły, i codziennie się kontynuowały, rozkazujemy, a w Kościołach Parafialnych w powzedni dzień na Mszy porannej; w Niedziele zaś, i Święta Uroczyście po Kazaniu w pół Mszy śpiewanej. W innych zaś wszystkich Kościołach tak w powzedni dni, jako też w Niedziele, i Święta Uroczyście porannej Mszy. Takoweż Supplikacye po wszystkich innych Miastach, Miaszeczkach, i Wsiach Dyecezyi Naszey w same tylko Niedziele i Święta Uroczyście odprawować się będą. Wystawienie Najświętszego Sakramentu pod czas pomienionych Supplikacyi zawsze będzie tylko in Pixide. To wszystko chować się będzie, aż do zaczęcia Jubileuszowego Nabożeństwa; a potym te Supplikacye według porządku i przepisu Jubileuszowego trwać będą. Oprócz tego w samym Stołecznym Mieście Wilnie dnia 26. Sierpnia tego Miesiąca odprawi się wszystkie Zakony procesjonalnie, i pod czas niey i Supplikacyi po niey następujących, nabożnie asystować będą. Wszyscy zaś Kapłani po całej Dyecezyi od tegoż dnia 26. Sierpnia we Mszach codziennie Kollektę *pro Pace DEUS, à quo Summa desideria &c.* przydawać będą, aż do zakłączenia Seymu.

Pójdźmyż do Drugiej Przestrogi. Dowiadujemy się, acz nie wyraźnie, jakoby Bulla Ojca Świętego Uroczyśćość Świąt znosząca, i od Nas Roku przeszłego po całej Dyecezyi ogłoszona, tudzież rozporządzenia Nasze o niektórych praktykach powierzchownego Nabożeństwa, tamże uczynione, nie mało trudności, i wątpliwości, po różnych Dyecezyi Naszey miejscach, narobiły: Sprawiedliwą na to indygnacją obruszeni, jesteśmy, bo nie możemy przypisać tych nieprzyzwoitości; tylko jedynie niedbalstwu Pomocników Naszych koło Dusz ludzkich, Plebanów, jakoby Prawa Kościelne samolówką jakąś były na ufienie sumnienia ludzkiego; a nie zaś jasną rzecz podawały. Deklarujemy tedy niniejszym Listem Naszym, i wszystkim słów Bulli Ojca Świętego po prostu używać się rozkazujemy, że pomienione Uroczyśćości przez Bullę Ojca Świętego zniesione, tak są zupełnie zniesione, że całe do dni powzednich są redukowane. Zatem wszystko, co należało do święcenia Świąt pomienionych jest ze wszystkim uchylono. Cokolwiek w dni powzednie nie jest zabroniono, to jest tych dni pozwolono, bez wszelkiej dystrykcji Osób, którą dawniej rozmaicie chowano, właśnie Ociec Święty niniejszą Bullą znosi i wszystkich równo od obowiązku święcenia tych dni uwalnia.

Ktoby tedy tej Deklaracyi Naszey się przeciwil, szemrząc, lub też, co gorsza, nauczając przeciwnie, jeżeliby była Osoba Świecka ktoreykolwiek płci; tedy niechcąc ściskać Miłosierdzia Kościelnego pod czas tego Jubileuszu, który już jest utworzony po całej Dyecezyi, rozgrzeszyć go każdemu Xiędzu pozwalamy, tak jednak, ażeby, jeżeli jawne było jego szemranie nadgrodził go do statecznie przed Ludem zgorzonym. Jeżeliby zaś drugi raz na to szemranie się odważył, ma być pozwany od Plebana lub kogokolwiek do Konfystorza Naszego; ażeby kłatwą był skarany, lub skarana. Jeżeliby zaś przeciwko pomienionej Deklaracyi Naszey szemrał, lub nauczał, Duchowny jaki odważył się; tedy jeśli będzie z Duchowieństwa Świeckiego w Suspenię *à Divinis ipso facto* wpadnie, jeżeli z Duchowieństwa Zakonnego kto się winnym pokaże; tedy *Excommunicationem majorem ipso facto incurret*. Tej zaś Suspeny, albo Exkommunikacji takosz pod czas tego Miłosierdnego Lata nierezzerwujemy, ale każdemu Kapłanowi od niey uwolnienie pozwalamy, pod kondycją jednak, ażeby jawni Winowaycy bez naprawienia publicznego Absolwowani nie byli. Po skończonym zaś Jubileuszu grzech wymieniony szemrania, lub przeciwnego nauczania, takosz Cenzury, pomienionej Suspeny, i Exkommunikacji Nam Samym *speciali modo* rezerwujemy, tak, że nikt nie będzie mógł rozgrzeszyć od pomienionego występku Cenzury, tylko szczegulnie w wyrażnych słowach mając na to od Nas pozwolenie.

Chcemy takosz, ażeby rozporządzenia Nasze tamże przy ogłoszeniu Bulli znoszącej Świąta, uczynione względem niektórych praktyk powierzchownego Nabożeństwa, to jest: Oktaw, Kompanii, Dyscyplin i Kap, wiernie, i bez wszelkiego tłumaczenia zachowane były. Sprzeciwiający się tym rozporządzeniom tymże karom *Suspensionis à Divinis ipso facto*, jeśli Winowaycy będzie z Duchowieństwa Świeckiego; zaś *Excommunicationis majoris ipso facto*, jeśli będzie Winowayca z Duchowieństwa Zakonnego. Co się o absolucyi i rezerwacyi Cenzur w wyższym przypadku mówiło, toż samo do tego drugiego aplikujemy. W reszcie porządek stały Nabożeństwa tak po Miastach, jako i Wioskach Dyecezyi Naszey powolniejszego czasu rozporządziemy. Przydajemy, jeszcze i to, że jeżeli komu zdarzy się wątpliwość jaka w Instrumentach publicznych, które z rozkazań Naszego wychodzą, tedy, żeby nikt się nie ważył tłumaczyć ich sobie jak chce, ale do Nas Samych lub jedynie do Officyum Naszego Wileńskiego udawał się po rezolucją.

Na ostatek już dawno Zaleciliśmy, ażeby Papiery Autentyczne Funduszowe Kościołów z całej Dyecezyi do Archivum Dyecezalnego Wileńskiego zniesione były. Przypominamy tę Obligacyą, i termin Wszystkim na Dzień 20. Grudnia naydaley naznaczamy alias *Contra Refractarios per Inflictionem Censurarum* postąpiemy.

Duszę s. p. Ignacego Ogińskiego Kszetelana Wileńskiego Modlitwom Duchowieństwa i Ludu wiernego zalecamy i we Mszach SS. in memento przez Rok terażniejszy, aby jego mieli wszyscy Kapłani, obligujemy. JI. XX. Dziekanom Listu niniejszego jak nayprętsze rozellanie i Exekucją zalecamy. Datt w Wilnie w Kancellaryi Naszey Zadworney Roku 1776. Dnia 10. Miesiąca Sierpnia.

J G N A C Y B I S K U P.

[L.S.]

IGNACY JAKOB
XIAŻE
MASSALSKI

Z BOŻEY Y STOLICY APOSTOLSKIEY ŁASKI
BISKUP WILEŃSKI.

Chcąc jak naydokładnieyszą mieć znajomość Stanu Dyecezyi rządowi Naszemu od Boga poleconey, tudzież DuchowienŃtwu y owieczkom pieczy naszej poruczonym naykrótszą do znoŃszenia się z nami w Ńwych potrzebach okazać drogę, a wkradaiącym się bezprawiom zapobiedz jak nayskuteczniey, ninieysze czyniemy rozporządzenia.

Amo. A żeby JJXX. Plebani dokładną o Ńtanie Ńwoiey Parafii uczynić nam mogli wiadomość, Ńami starać się maią o tęż wiadomość, pod czas wizyty właŃney Pa-

rafi pilnie zapisując liczbę, tak dzieci, jako tych, którzy do Sakramentow przystępują: cum distinctione conditionis & Sexus tudzież liczbę ludzi obcych Religii, co aby w czasie przyszley Kolendy jak najwierniey wykonali, zalecamy.

2do. Każdy z JJXX. Plebanow porządnie ułożony stan swoiey Parafii przed dniem 15. Lutego do własnego Dziekana odeszle.

3tio. JJXX. Dziekani z odebranych Raportow ogulną Tabellę sporządziwszy, ona przed dniem 15. Marca do Kancellaryi Naszey Zadworney odeszłą.

4to. Doniesiono Nam, że niektórzy JJXX. Plebani w pisaniu Metryk Chrześnych, Szlubnych y zmarłych nie są należycie pilni, przetoż większą, w tey mierze pilność przypominamy, y aby takowe Metryki, nie na osobnych Kartkach,

16

które ginąć y w niepamięć iść mogą, notowane, ale do Ksiąg na to sporządzonych bez żadney zwłoki wciągnione były, zalecamy. Na co JJXX. Dziekani pod czas swych wizyt osobliwszy wzgląd mieć będą.

5to. Ponieważ wszystkie interesa Duchowne, y wszelkie instrumenta (prócz Sądow) Processem Naszym de die 9. Aprilis wydanym, sobie y Kancellaryi Naszey Zadworney rezerwowaliśmy, przeto żądając wszystkim do Nas się uciekającym jak nayzupełniey dogodzić, ostrzegamy, iż ktokolwiek w materyi Duchowney, Naszey będzie potrzebował pomocy albo jurysdykcyi, interes swòy na piśmie krótko z potrzebnemi iednak okolicznościami winien będzie wyłożyć, a jeżeliby był odległym y od poczty ordynaryiney dalekim, drogę przez którą rezolucyą od Nas może

otrzymać okazał: My zaś starać się będziemy na jego żądania bezzwłócną dać odpowiedź.

6to. Prawo Kościelne ustanowiło żeby szlub uprzedzały zapowiedzi, dla słusznych jednak przyczyn dyspensować w tym prawie Kościół mocy Nam udzielił, jakoż tey władzy na żądanie wiernych, (gdy sprawiedliwe przyczyny zachodziły) używać zwykliśmy. Lecz dało się widzieć iż niektórzy utworzonemi od siebie racyami Nas uwodzić ważyli się, dla zabezpieczenia więc dalszym podeyściom do wiadomości wszystkim podaemy, iż Dyspensy od Zapowiedzi czyli Indultow wydawać nie będziemy, chyba w ten czas kiedy prawdziwą Indultu potrzebę okazaną mieć będziemy. O tey zaś potrzebie zaświadczyć będzie powinien Pleban osob do Małżeństwa zabierających się, lub Dziekani, które to zaświad-

17

świadczenia ażeby JJXX. Plebani lub Dziekani sumiennie y sprawiedliwie wydawali: lub onere conscientiae zalecamy; inaczey Sądowi Naszemu będą w odpowiedzi. Nad to JJXX. Plebani o ninieyszym Naszym rozporządzeniu wiernych przestrzegą, y ażeby się Indultow bez potrzeby nie domagano, perfwadować będą.

7mo. Według wspomnionego rozporządzenia Naszego wszystkie approbaty do słuchania Spowiedzi z Kancellaryi Naszey Zadworney wychodzić powinny: które żeby z tym większą łatwością Kapłanow Dycezyi Naszey dochodziły, tak rozrządzamy. Wszystkie approbaty jakikolwiek termin expiracyi, bądź naydłuższy, bądź naykrótszy mające, do Dnia 1. Aprila Roku przyszłego 1782. in valore utrzymujemy: a od dnia 1. Aprila za nieważne y skaflowane uznaiemy. Wszystkim zaś

od-

odtąd JJXX. (prócz Zakonnych osob cum
tota communitate approbowanych) obowiąz-
zujemy y zalecamy, ażeby każdy respec-
tively do swego Dziekana naydaley na dzień
15. Lutego approbatę do prorogaty co rok
przyśyłał, a JJXX. Dziekani razem z Ta-
bellą Rapportu wyżej wspomnioną, do Kan-
cellaryi Naszey Zadworney przed dniem
15. Marca obowiązani będą przyśyłać, y
te Approбаты bez żadney opłaty Jurium
Cancellariæ pro hac sola vice z Kancellaryi
wydane y na ręce JJXX. Dziekanow co-
rocznie odsyłane będą.

Svo. Z powodu zaniesionych skarg od
nie których JJXX. Plebanow, że JJPP. Oby-
watele cum præjudicio Ecclesiarum Paro-
chialium & avocatione populi, za otrzy-
manemi ad male narrata od zwierzchności
Indultami, w Kaplicach zupełnie zdezo-
lowanych, a co gorzsa w Izbach mieszkal-
nych,

nych, w Szpichrzach, y Swirnach ołtarze ubierają, na których straszliwa Offiara Mszy Świętey odprawować się zwykła, a częstokroć bez dozwolenia Naszego y z własnego domysłu Sakramenta administrowane y publiczne w pewne dni nabożeństwa odprawiane bywają (aczkolwiek dając Indulta na Kaplice zawzśeśmy tego postrzegali, ażeby mieysca gdzie Msza Święta ma się odprawiać od Domu oddzielone y należycie przybrane były, a Nabożeństwa w tych Kaplicach dla wygody niektórych tylko Osob & sine avocatione populi ab Ecclesia Parochiali odprawowały się) że jednak pokazało się: iż ządania Nasze po wielu mieyscach były bezskutecznemi; przeto postanowiliśmy nikomu odtąd nie wydawać Indultow ani onych prorogaty na Kaplice, póki nie będzie miał zaświadczenia na piśmie od własnego Ple-

bana lub Dziekana , lub komu to szczegulnie od nas zlecono będzie , tak o potrzebie Kaplicy prywatney jako o oddzielnym od Domu mieszkalnego jey zbudowaniu , o wewnętrznym porządku y oszczędności. O czym ażeby JJXX. Plebani Parafianow przestrzegli, tudzież wspomnionego zaświadczenia nie bronili , ale je bez opłaty sumiennie y sprawiedliwie dawali , zalecamy.

9no- Doświadczenie nauczyło iż Inwentarze podawcze Beneficiow post fata Possessorum prawie zawsze giną , przez co sprzęt Kościelny, y Ekonomiczny zamiast polepszenia deteryoracyi y zmniejszeniu podlega , wola jest zatym Nasza ażeby JJXX. Dziekani w ciągu Roku przyszłego 1782. naydaley pro 1. Augusti wszystkich Beneficiow Inwentarze moderno cuilibet Possessori podawcze, in Autentico do Kancel-

19
cellaryi Naszey Zadworney odesłali, w od-
daniu których ażeby JJXX. Beneficiati
tam Curati quam Simplicēs nie byli sprze-
cznymi powagą Naszą zalecamy; zwłaszcza
iż nie trudno będzie każdemu swóy Inwen-
tarz in Copia dla własney wiadomości zo-
stawić.

Item. Ponieważ z odprawuiących się
Kongregacyi Dziekańskich, nie widać po-
żytku, dla którego były ustanowione,
owfzem z złego sposobu onych odprawo-
wania wiele się praktykowało nie przy-
zwoitości; przeto te Kongregacye odtąd
się uchylają, a na to mieysce zaleca się
JJXX. Dziekanom ażeby wszystkie Bene-
ficia tam Simplicia quam Curata sposobem
w prawie przepisany, y podług Instruk-
cyi (którą im z Kancellaryi Naszey wy-
dać zaleciliśmy) co rocznie odprawiali, a
wizyt takowych akta do Kancellaryi Na-
szey Zadworney przysyłali.

11mo. Obliguemy JJXX. Plebanow a-
żeby w gorliwości względem utrzymy-
wania Szkół Parafialnych nie uftawali,
ale rozporządzenia względem nich nafze
tylekroć zalecone y powtórzone iak nay-
wierniey wykonywali.

12mo. Ponieważ po tylu czynionych
odezwach, y upomnieniach, bardzo wielu
JJXX. Plebanow y Altaryftow, Doku-
menta oryginalne, y Autentyczne Bene-
ficiom swoim służące przy sobie zatrzy-
mując, ad Archivum Diæcefanum nie kom-
portowali, przez co nie tylko rozpoczę-
ty z rozrządzenia Nafzego porządny układ-
y naydokładnieysze wszyftkich Dokumen-
tow Dyecezalnych opisanie mitręży się,
lecz nad to też Dokumenta przy Posseffo-
rach zostające, z wielu miar niebezpieczeń-
ftwu zaginięcia podlegają; zacyim ieżeli
który z JJXX. Beneficiatow naydaley pro-
ima Aprilis Roku przyszłego 1782. O-
ry-

ryginalnych Beneficium swojego Dokumentow do Kancellaryi Zadworney za rewersem od Archiwisty Dyecezalnego nie przyftawi, takowy ipso facto po wypłynieniu terminu naznaczonego, za nieposluszeństwo Zwierzchności w suspensę a Divinis popadnie: Od czego nawet aktualnym procederem zajęci nie są wolni, zwłaszcza iż każdy dawniey zaleceniem naszym był obowiązany do Aktykacyi wszystkich swoich Dokumentow, którym u każdego Sądu wiara bywa dana.

13mo. Zaleca się wszystkim JJXX. Przełożonym Zakonnym, ażeby o liczbie umarłych w Jch Kościołach grzebiących się, każdy respective swojemu JX. Plebanowi Rapport coroczny dawał, o który JJXX. Plebani rekwizycyą czynić będą powinni.

14mo. Zaden z JJXX. Beneficiatow nie

ma oddalać się od swojego Beneficium bez wiedzy Naszey, iak tylko mieściac ieden w Roku, y to za wiedzą Dziekana, jeżeliby zaś dla iakowych Interesów chciał na czas dalszy oddalić się, obowiązany będzie udać się do Nas po pozwolenie, które nieinaczey otrzyma, aż za pokazaniem świadectwa od Dziekana, że prócz Kommendarza na mieyscu swoim udzielonego zostawił Xiędza, y potrzebną go opatrzył Sufficyencyą, y że szczegulny dozór y opiekę Beneficium swojego poruczył JX. Dziekanowi lub iednemu z najbliższych za wiedzą Dziekana Plebanowi.

15mo. Dla lepszej łatwości Korrespondowania w zdarzonym Interessie, każdy JX. Pleban przy Rapporcie lub na zatyłku odesłać się mającey do JX. Dziekana prorogaty, opisze Kurs poczty którądy najprędzey do Niego y na wzajem pisane

sane Lifty dochodzić mogą, o co JJXX. Dziekani dopomnieć się mają, y razem z Rapportem, naydaley pro die 15. Martji do Kancellaryi Zadworney odeszłą.

16mo. Dochodzi Nas barzo częsta wiadomość, że niektórzy JJXX. Plebani w karaniu występnych korporalnemi karami, nazbyt, bądź z pobudek źle zrozumianey Gorliwości, bądź (czego się spodziewać nie należy) dla iakowego zysku wykra- czaia; y w ten czas gdy sądzą że kunica, publiczne na Cmentarzu bicie, w Koro- nie sromianey z włożonym na szyję po- stronkiem w czasie nawet Mszy Świętey po Kościele występnego wodzienie, y tym podobne sposoby, posłużą ku poprawie zepsutych, a odrażeniu patrzących się, po niewczasie sami doświadczaia, że te y tym podobne Kary nie już na prawie, lecz na zle w prowadzonym zwyczaju u- fun.

fundowane, hańbią Religią, gorszą znających oney prawidła, a często większego występku bywają okazyą; Zaczym żaden JX. Pleban odtąd nie będzie mocen występnych korporalnie karać, lecz raczey przykładem, nauką, łagodnym upomnieniem do poprawy życia y obyczajow nakłaniać.

Takowe rozrządzenie Nasze ażeby łatwiej do wiadomości całego Duchowienstwa Dyecezyi Naszey doszło, y bez wyłączenia dopełniane było, w Rubrycelli na Rok przysztly 1782. wydać się mającey umieścić rozkazaliśmy. Na dowod czego Śc. Pisan w Wilnie w Kancelaryi Naszey Zadworney. dnia 31. Ożtobr: 1781. Roku.

JGNACY BISKUP.

X. Piotr Pucilowski O. P. Doktor
Sądow Zadwornych Pisarz

29

SUMMARYUSZ

RAPPORTU DYECEZALNEGO

Z ROKU 1780.

Urodzonych		Płci Męskiej - 15,360. — Kobiecey - 14,376.	}	29,736.
Zafzłubionych	- - - - -			7,312.
Umarłych	- - - - -			12,950.
Studentow		Szlachty - - - 1,328. Mieszczan - - - 1,686. Chłopow - - - 2,068.	}	5,082.
Ubogich przy Kościółach Parafialnych mieszkaią- cych,		Płci Męskiej - 906. — Kobiecey - - 1,119.	}	2,025.

JGNACY JAKUB XIĄŻE MASSALSKI

Z BOŻEY I STOLECZY APOSTOLSKIEY ŁASKI

BISKUP WILENSKI

Całemu Duchowieństwu tak świeckiemu, jako też Zakonnemu

I wszystkim Wiernym Chrystusowym Zdrowia i BŁOSOSŁAWIENSTWO.

MIEDZY obowiązkami Urzędu Naszego Pasterskiego zawsze z czułością serca w pierwszym kładliśmy rzedzie, dozór pieczą i staranie, jakie Biskupom Sw: Koncilium Trydenckie (a) o Szpitalach i wszelkich Funduszach ku poratowaniu, wsparciu, i przytuleniu ubóstwa, i nędzy ludzkiej zaleciło. Z tego powodu w Roku 1784. wyznaczaliśmy w tutejszém Stolicy, pod okiem Naszym, wszystkie Szpitale Wzityę, dla zaślagnienia wiadomości o całym ich stanie. Z tego powodu w Roku 1786. stowownie do Uniwersału Najjaśniejszego Pana, za zdaniem Rady Nieustającej, wydaliśmy nacalą Dyecezyą urządzenie względem ubogich i żebraków. Z tego powodu zaleciliśmy Xieżom Dziekanom, aby o stanie Szpitalów, i wszelkich Funduszach Miłosierdzia, co rok wiernie Nam w Raportach swych donosili. Lecz te wszystkie starania Nasze, lubo nie były bez pożytku, z wielu jednak miar troskliwości Naszey zupełnie nie odpowiadały.

Przyzedł czas, kiedy Najjaśniejsze Stany, między wielą pożytecznemi dla Kraju urządzeniami, rozciągnęły Opiekę swą i troskliwość o tę część Ludzi, których ubóstwo i nędza, słabosc i kalectwo przypomina Nam, cośmy im, jako braci Naszey i w Duchu Świętym Religii, i w Duchu wrodzonej ludzkości winni. Przyzedł czas, kiedy krajowe Magistratury dały sobie na wasze ku pobudce, jako mówi Apośol, *miłosci i dobrych uczynków*, (b) owe szczęśliwe hallo, *Sierocie My mamy bydź Pomocnikami*. (c) Kiedy Prześwietna Kommissya Policyi, w zamiarze zaradzenia nędzy ludzkiej, wezwala Naszey pomocy Listem swym w roku niniejszym dnia 25. Lutego do Nas pisanym, iżbyśmy i wezwane do Deputacyi tym czasowey w Wilnie z Stanu Duchownego Ofoby sklonili i umocowali, oraz abyśmy całe Duchowieństwo, i wszystkich Prawowiernych Dyecezyi Naszey do czynienia pobożnych na zastonienie nędzy ludzkiej ofiar zachęćli.

Bóg skrytości serc ludzkich przenikający zna iedynie, z jaką pociechą Duszy Naszey te gorliwe starania w podzwignieniu, ratowaniu ubóstwa i nędzy ludzkiej przyielśmy. Bóg zna iedynie, z jaką chęcią i miłoscią i sami do tak Świętego Dzieła, ile z Nas iest, przyłożyć się, i szrodki do skutku onego naylepszego wynależć, i wszystkich zachęćli pragniemy.

Przeto, nin niektóre urządzenia stowownie do tego swiętobliwego zamiaru przedsięwzięmy, podnazam głos Mój do wszystkich, którzy w niegodnym Ofobie Mojej Tego cziecie, który rzekł: *Owce moje głosu mego słuchaia* (d) Podnazam, mówię, głos mój, napominając was Imieniem Boskim i słowy Boskimi: *Nie zeydzie na ubogich w ziemi mieszkania twego: przeto ja rozkazuję Tobie, abys otworzył Rękę Bratu twemu potrzebującemu i ubogiemu, który z Tobą mieszka w ziemi, aby tobie błogosławił Pan Bóg twój na wszelki czas. i na wszystkie dni, do czego sciagniesz rękę twoją.* (e) Do czego nie mogę wam, jako Prawowiernym filnieyżey dać pobudki i stowownie *znawieć przykazy Pana Naszego JEZUSA Chrystusa, że dla Was stał się Ubogim, będąc bogatym, abyście ubóstwem Jego Wy bogatemi byli* (f) Jakoż spodziewam się odnieść taką pociechę w Kościołach Wileńskich, jaką tamże odniósł Apośol z czynionych składek na ubogich w Kościołach, ofobliwie Macedońskich, które za przykład innym wytawiał.

Czyni mi tę słodką usność pobożność Wasza, dla której mogę prawdziwie z pociechą do Was mówić, co niegdys do Naszych bogoboynych Przódków rzekł Mąż Apośolski Piotr Skarga: *Wiem iż cny i swięty Narod Polski do miłosierdzia i uczynków dobrych skłonnny iest, by mu iedno na porządku, pilności i exekucyi niechodzilo* (g)

I to iest właśnie, co i Prześwietny Kommissya, i Naszę Pasterską troskliwość słusznie załanzawia, i do uczynienia pewnych w tęp mierze urządzeń pobudza. Gdyż *obowiazek miłosci Chrześciańskiej*, jakęśmy się do Was przed kilką laty zgłosili, *wyciąga po Nas, nie tylko ażebyśmy Braci Naszych w nędzy i niedostatku zostających ratowali: ale też, ażebyśmy ten ratunek roztropnie i opatrzenie czynili.* (h) Ten bowiem Bóg, który tylekroć i tak surowie przykazał miłosc niesłowną tylko i próżną, lecz dającą skuteczenie swą próbę w poratowaniu ubóstwa i nędzy ludzkiej; ten Bóg, który takową miłosc za ceczę i znamie Uczniow swoich kładzie, oraz za sztempel każdej cnotcie wartość nadał; ten Bóg, który bez tęp miłosci Braterskiej wszelkim brzydzi się darem i ofiarą; ten mówi, Bóg chciał, abyśmy w tęp cnotcie przyzwoitość i porządek zachowali, iżbyśmy prawdziwie, wedle pisma, szczycić się mogli: *Ordinavit in me chartatam* (i) urządził we mnie miłosc. Tęp zatym dzielney przez uczynki miłosierne ku Bliźnim miłosci poltanowiliśmy nie tylko w tutejszym Mieście, ale też w całej Dyecezyi niektóre uczynić urządzenia. A napród wedle zgłoszenia się do Nas pręszwietney Kommissyi Policyi, nie tylko dozwalamy, ale też i alterką Naszą Powagą nakazujemy, wszystkim Plebanom, Proboszczom, Przełożonym Kościelnym, i całemu Duchowieństwu tak Świeckiemu jako Zakonnemu w Mieście Wilnie, aby w każdym Kościele na miejscu bezpiecny zawieszona była skrzynka Miłosierdzia, a to w tym chwalebnym zamiarze; który sobie założyła Pręszwietna Kommissya, aby te ręce, które żywiły tułające się po ulicach żebractwo, zwróciły szczodroliwosc swoję do owych skrzynek miłosierdzia, do których klucze naydować się będą w Ręku Deputacyi Szpitalney.

Publiczną wiarę nie tylko zarczęni o doysciu tęp Jałmużny, ale też upewnieni o doysciu do rąk prawdziwych ubogich, prawdziwych Kaleków, oddzielonych od tych, których nadzieja Jałmużny do próżniackiego życia powabila, i w wyłępnym próżnowaniu utrzymywala; tym chętniey spodziewam się, sciagniecie ręce swe do Jałmużn, im skuteczniey tą szczodrotą uczynicie i Bogu z miłotku waszego ofiarę, i Bliźniemu wsparcie, i Publiczności dostrzegającej porządku i pożytku pomoc i posługę. Tym sposobem właściwie tego dopełnicie w tym stolecznym Mieście, czego się niegdys Bóg domagał od wybranego Ludu swojego. *Zgoda Ubogi i żebrak nie będą między wami.* A

to jak? *Bo iestli ieden z Braci twojey, który mieszkaia między bramami miasta twego, do ubóstwa przydzie, nie zatwardzisz serca twego, ani scisniesz ręki, ale ia otworzysz ubogiemu.* (k)

Do czynienia zaś tęp składki miłosierney wzywam Miasta tego Duchowieństwo, jakiegokolwiek bądź Dochojeństwa, stopnia, i Reguly, abyście przykładem, radą, i namową, pomniąc coście z samego powołania waszego winni Bogu, Oyczyźnie i Bliźniemu, przewodniczyli w tym tak chwalebnym dziele wiernym Chrystusowym. Podobnie do was Pomocnicy moi i Bracia, Dziekani i Plebani po innych Miastach i Wsiach Dyecezyi mojej odzywam się w tępże ważney rzezcy słowy Apośola: *A o składanu, jakom postanowił Kościołom Galackim, (a) Ja mówię Wileńskim) tak i wy czyncie. Pierwszego dnia niedzielnego każdy niech odkłada, co się mu podoba* (l)

I. Napród umowiwszy się w Duchu miłosci Chrześciańskiej z waszemi Parafianami, uczynicie miłosierne składki dla Ubogich w waszych Parafiach swą posadę mających. Niech uznani prawdziwie za Ubogich wybiorą iednego z pomiędzy Parafianów *Virum Misericordiam* Miłosierneygo Obywatela, drugiego z pośrodka siebie którzyby mieli klucze od skrzynki miłosierdzia mającey dwa zamki i klucze oddzielne. Umówionych czasów niech w obecności waszey otworzą, oraz równy i sprawiedliwy podział uczynią. Co póty trwać ma, póki inne w tęp mierze urządzenie nie nastąpi.

II. Będąc pręszwiedczonym, iż naywięcey Ubogich, któremi Miasta Stoleczne napelniają się, Wsle dostarczają, ponawiam mój dawniejszych lat wydany Proceś, zalecając na nowo Xieżom Plebanom, aby każdy Ubogich Parafii swojej Regestr spisał; swoim i Parafii staraniem z składki miłosierneych utrzymywal, przybywających niedopuszczając, a tym samym próżniakom i włocgom tamę kładąc, prawdziwie zaś niedoleżnych i chorych sztuką lekarńką uleczeniem bydź mogących, aby przykładem miłosierneygo Samarytana, w którym sam Zbawiciel obraz prawdziwey miłosci wytawil, do naybliższego odsyłał Szpitala, stowownie jakie w tym i temu podobnych zdarzeniach Zwierzchnosc Krajowa z całem uczyni urządzenie.

III. Przy których Kościołach nayduiają się z nadania Szpitale, w tępch wszystko utrzymuycie, co Funduszem opisano, tak iżbyście każdego czasu, nie tylko Ludziom, ale też Bogu na Strażnym Sądzie oddać rachunek mogli. Przy których zaś Kościołach nayduiają się Szpitale bez nadania żadnego, jakich iest naywięcey, z samęy utrzymujące się Jałmużny. w tępch, Bracia Naymilsi: *Vobis derelictus est Pauper* (m) Waszemu staraniu i Opiece Bóg zostawil Ubogiego. Fundusz dla niego naydziecie i w Przykazaniu Pańskim o Miłosci, i w przyrzeczoney stokratney nagrodzie, i w Opatrności tego, który wszystkie żywi Stworzenia. Tym się i sami do chętnego ich przytulenia, częstego nawiedzania, pilnego dostrzegania w ich mieszkaniach ochędolwa wiele ku utrzymaniu ich zarówna potrzebny, jak i szczodroty, wedle możności, opatrowania, pobudzaycie; tym oraz innych ku pomocy i wsparciu ich zagrzewaycie.

IV. W przyięciu do Szpitalow, jakiegokolwiek one są gatunku, w przypuszczaniu do Jałmużn i Składki Wiernych, macie zachować tęp roztropną i przezorną miłosc, abyście takich nieprzytowali, którzy prawdziwie nie są Ubogiem. Nie są zaś ci, którzy mają tyle zdrowia, sił, i zdolności, iż się pracą, na którą Bóg piemie Ludzkie skazał, żywić mogą. Waszą powinnością iest, doyznaczonego. Słowem, macie sobie wziąć za ściśly obowiazek powołania waszego, nie tylko *Evangelizare Pauperibus* (n) opowiadać Ewangelią Ubogim przez nauczanie, ale też według tępże Ewangelii, żywić Chrystusa w Ubogich przez opatrne i przezorne staranie, oraz zachęćenia przykładem i nauką Wiernych do miłosierneych uczynków, tak ściśle nam przez tęp Świętą Ewangelią przykazanych.

Dla czego, przez miłosc tego Zbawiciela, który dla nas stał się Ubogim, a w każdym Ubogim nie tylko Bliźniego i Brata, ale też (co szczególnym ubóstwa iest Przywilejem,) Ofobę swą Boską upatrować rozkazał; a karmienie i żywienie, lub też zaniedbanie i wzgardzenie swey Osoby w Ubogim, wziął szczególnie za prawidło nagrody i kary na ostatnim Sądzie swoim; przez miłosc, mówię, tego Boga, i przez słuszną bojaźń Sądow Jego, proszę was słowy Apośola: *Przyobleczcie się, jako wybrani Bomi we wngtrności miłosierdzia, w dobroliwosc* (o) Bóg, Kościol, Oyczyzna, tego po was wyciąga, abyście nie tylko sami Oycami Ubogich byli, ale też tych, okół których Zbawienia staranie mieć powinniscie, do miłosierdzia, które naypewnieyszym szrodkiem iest Zbawienia, pobudzili.

Tym końcem zalecamy wszystkim Duchownym, ofobliwie Plebanom, i Kaznodziejom, tak w Miastach, jako po Wsiach, aby obyczajem Kościołow Włoskich w wielu miejscach dotąd chwalebnie trwającym, po każdym Kazaniu, czyli Nauce, czyli Katechizmie, krótką uwagę, o Jałmużnie, i miłosierneych uczynkach, albo sami Ludowi przełożyli, albo zebrane z Pisma swiętego i Oycow Swiętych przez Xieźda Skargę nauki o tęp cnotcie miłosierdzia przeczytali.

W tym zamiarze Dzieło tego Apośolskiego Męza pod Tytułem; *Czytania Bractwa Miłosierdzia na każdą Niedzielę roku dla pożytku Duchowieństwa Naszego i wszystkich Wiernych przedrukować nakazaliśmy.*

Za Pasterskie zaś Błogosławieństwo moje życzę Wam, czego i Sam pragnę, aby Oycie miłosierdzia, i Bóg wszelakię pociechy zagrzezał serca wasze, iżbyśmy czyniąc Bliźnim Miłosierdzie, sami od Boga, wedle obietnicy Jego, Miłosierdzia dostapili.

Dan w Wilnie w Kancellaryi Naszey Zadworney Dnia Piętnastego, Miesiaca Marca, Tyfus iedmesł Dziwiećdziesiąt Drugiego Roku.

JGNACY BISKUP.

(a) Sess. XXII. Cap. 8. (b) Heb. 10. (c) Psał. 145. (d) Ioan. 10. (e) Deut. 15. 11. (f) 1. Cor. 8. 9. (g) w Kazaniu o miłosierdziu między przygod. n. 224. (h) w Proceś do Dyecezyi wydany R. 1786. (i) Cant. 2. 4.

(k) Deut. 15. 4. (l) 1. Cor. 16. 4. 2. (m) Psał. 145. (n) Luc. 4. 13. (o) Coloś. 3. 12.

IGNACY JAKUB XIĄŻE MASSALSKI

Z BOŻET i STOLICY APOSTOLSKIEJ ŁASKI

BISKUP WILENSKI

Całemu Duchowieństwu tak Świeckiemu jako i Zakonnemu, oraz wszystkim wiernym Chrystusowym Diecezji Naszey oznajmujemy, iż My przejrzawszy List okólny Apostolski, niżej tu położony: o przeniesieniu Uroczystości S. STANISŁAWA Biskupa i Męczennika, Pryncypalnego Patrona Królestwa Polskiego i Wielkiego Xięstwa Litewskiego, ze dnia 8. Maja na dzień 3. tegoż Miesiąca, wspomniany List w zupełnym onego znaczeniu i we wszystkich wyrazach przyjęliśmy, oraz ogłosić po całej Diecezji i uskutecznić, Urzędu Naszego Pasterskiego powagą nakazaliśmy. Tego zaś Listu Apostolskiego następujący jest wyraz:

PIUS PP. VI.

Wielebney Braci zdrowie i błogosławieństwo Apostolskie: Znanie Nam wysokie do Nas i Stolicy Świętej Najmilszego w Chrystusie Syna naszego STANISŁAWA AUGUSTA Króla Polskiego, i całego Prześwietnego Narodu przywiązanie i gorliwość skłoniły Nas, żeśmy w niedawnym czasie do tegoż STANISŁAWA AUGUSTA podobnym odezwali się listem naszym pod dniem ósmego Czerwca i dziesiątego Sierpnia zeszłego Roku Tyśiąc Siedmset dziewięćdziesiątego pierwszego. Też powody są nam miłą pobudką przychylić się do ich żądania, ile z nas jest w tym, co się ściaga do gorliwej chęci ku chwale Religii i pomnożenia Czi Świętych Pańskich. — Zalecił przelożyć Nam żądanie swoje STANISŁAW AUGUST KROL, że on z całym Narodem Polskim do powiększenia w Sercu wiernych czi i szczególniejszego Nabożeństwa, ku Świętemu *Stanisławowi* Biskupowi i Męczennikowi, a osobliwsiemu Patronowi Korony Polskiej i W. Xięstwa Litewskiego mieć chce dozwolenie, aby dzień temu Męczennikowi dotąd w Kraiu Polskim ólmy Maja poświęcony, który jest dniem pamiętney

Jego śmierci, i w Bulli Kanonizacyi od S. p. Innocentego Papieża VI. Poprzednika Naszego dnia 17. Września 1253 Roku, za Uroczysty pamiętce i czi tego Świętego naznaczony, zaszła później s. p. Klemensa Papieża VIII. Poprzednika także Naszego ustawą odprawiania Pacierzy Kapłańskich w całym Kościele w dniu Siódmym Maja, — abyście takowey Uroczystości obchód w całym Królestwie Polskim i Wielkim Xięstwie Litewskim na dzień trzeci Maja przenieść mogli. — W tym celu gdy wspomniany STANISŁAW AUGUST KROL Polski zlecił zanieść przed Nas usilne proźby łwoie i całego Narodu, abyśmy dawne postanowienie Kościoła uchylili, a do żądanej przez nich skłonili się odmiany. My zatem pobożnym STANISŁAWA AUGUSTA i całego Narodu Polskiego chęciom dogadzając, ile jest z naszey mocy i Powagi, chcąc oraz dadź we wszystkim Naszego ku nim przywiązania dowody szczególniejsze, skłonienni proźbami takowemi, Wielebnościom Waszym, obchód Uroczysty Święta S. STANISŁAWA Biskupa Męczennika, razem z Odpustami i innymi Łaskami Duchownemi, bądź kiedyżkolwiek od Papieżów Rzymskich Poprzedników Naszych nadanemi, a do tey Uroczystości dnia przywiązanemi, zachowując i teraz wszystko to, cokolwiek w Wigilię lub w sam dzień Święty zachowanym bywało, Powagą Naszą Apostolską na dzień trzeci Maja przenieść dozwalamy, i niniejszym Listem Naszym o tey przychilney woli Naszey zapewniamy; uchylając w tym, jeżeliby wydała się potrzeba, wszystko to, co przez zaszłe Poprzedników Naszych wyżej wspomnianych ustawy, albo przez Brewe i Listy utwierdzonym było, a coby niniejszey odmianie przeciwnym bydź okazało się. Chcemy zaś, aby tego Listu Naszego pisane lub rozdrukowane Kopye, byleby Urzędowey jakiey w Hierarchii Kościelney Osoby podpisem lub pieczęcią zapewnione też samę miały wagę i wiarę, iaką mieć ma ten Nasz List niniejszy. — Dan w Rzymie u S. Piotra pod Pierścieniem Rybaka, Tyśiąc siedmset dziewięćdziesiąt wtórego, Miesiąca Kwietnia drugiego dnia. Panowania zaś Naszego ósmnałego Roku. — *Cardinalis BRASCHIUS de Honestis.*

(L.S.)

Litewski
BIBLIOTEKA
KRAJOWA